JORGE LUIS

iletişim

BORGES

TOPLU ESERLERİ

ALÇAKLIĞIN EVRENSEL TARİHİ

ÇEVİREN **CELÂL ÜSTER**

JORGE LUIS BORGES • **Alçaklığın Evrensel Tarihi**

JORGE LUIS BORGES 1899'da Buenos Aires'te doğdu. Edebiyata düşkün babası sayesinde çocukluğunu kitaplarla dolu bir evde geçirdi. Ortaöğrenimini Cenevre'de tamamladı ve daha sonra özel dersler aldı. Öyküleri önce Arjantin'deki *Sur* dergisinde, daha sonra İspanya ve Fransa'da yayımlandı. 1961'de İspanya'da Formentor, 1962'de Fransa'da Commandeur de l'Ordre des Arts et Lettres ödüllerini almasıyla ünü bütün dünyada yayıldı. Çeşitli Amerikan, İngiliz ve Fransız üniversitelerinde ders verdi, bir süre Avrupa'da dolaştı ve bütün dünyada birçok ödül aldı. Borges, 14 Haziran 1986'da Cenevre'de, yirmi yıldır tanıdığı ve son yıllarında yanından ayrılmayan María Kodama'yla evlendikten kısa bir süre sonra öldü. Başlıca yapıtları: *Evaristo Carriego* (1930), *Discusión* (1932), *Historia universal de la infamia* (1935), *Ficciones* (1944), *El Aleph* (1949), *Otras inquisiciones* (1952), *El informe de Brodie* (1970), *El libro de arena* (1975), *La rosa profunda* (1975), *Siete noches* (1980), *Nueve ensayos dantescos* (1982), *La memoria de Shakespeare* (1983).

Historia Universal de la Infamia (1935)
© 1995 María Kodama
Bu kitabın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd.
aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 514 • Modern Klasikler 8
ISBN-13: 978-975-470-719-9
© 1999 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1-10. BASKI 1999-2010, İstanbul
11. BASKI 2011, İstanbul

DİZİ EDİTÖRÜ Orhan Pamuk
EDİTÖR Osman Yener
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI Hieronymus Bosch,
"The Garden of Earthly Delights", 1480-90
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Sait Kızılırmak
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JORGE LUIS BORGES

Alçaklığın Evrensel Tarihi

Historia Universal de la Infamia

ÇEVİREN *Celâl Üster*

iletişim

Yayınevinin Notu:

İletişim Yayınları, J.L. Borges'in eserlerinin telif haklarını elinde bulunduran Jorge Luis Borges Vakfı'yla yaptığı anlaşma uyarınca, Borges'in toplu eserlerini orijinal baskılarındaki yapıya sadık kalarak yayımlamaktadır.

J.L. Borges'in Toplu Eserleri'nden daha önce yayımlananlar: *Ficciones*, *Alef*, *Kum Kitabı*, *Yedi Gece*, *Dantevari Denemeler / Shakespeare'in Belleği*, *Sonsuz Gül*, *Öteki Soruşturmalar*, *Evaristo Carriego*, *Brodie Raporu*, *Şifre*.

Bu kitabı S.D.'ye adıyorum;
İngiliz, yediveren ve Melek S.D.'ye.

Ayrıca, her nasılsa yitirmediğim özümü,
söz tacirliği yapmayan, düşlerle uğraşmayan ve
zamanın, sevincin ve bahtsızlıkların uğramadığı
yüreğimin cevherini sunuyorum ona.

İçindekiler

Birinci Basıma Önsöz ... **9**
1954 Basımına Önsöz ... **11**

Zalim Kurtarıcı Lazarus Morell ... **13**
İnanılmaz Düzenbaz Tom Castro ... **23**
Kadın Korsan Dul Çing ... **31**
Günah Taciri Keşiş Eastman ... **39**
Vurdumduymaz Katil Bill Harrigan ... **47**
Görgüsüz Görgü Hocası Kôtsuké No Suké ... **53**
Maskeli Boyacı Mervli Hâkim ... **61**
Mahalle Kabadayısı ... **69**

Vesaire ... **79**
Bir İlâhiyatçının Ölümü ... **81**
Yontu Odası ... **85**
Düş Gören İki Adamın Masalı ... **89**
Yaya Kalan Büyücü ... **91**
Mürekkep Aynası ... **95**
Muhammed'in Dublörü ... **99**
Cömert Düşman ... **101**
Bilimde Kusursuzluk Üzerine ... **103**

Kaynakça ... **105**
Çevirmenin Notları ... **107**

BİRİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Bu kitapta yer alan anlatı çiziktirmeleri 1933 ve 1934 yıllarında yazıldı. Sanırım, Stevenson ve Chesterton'ın bir kez daha okuduğum kitaplarından, ayrıca Sternberg'in ilk dönem filmlerinden ve belki de Evaristo Carriego'nun bir hayat öyküsünden filizlendiler. Bazı hilelerden epeyce yararlandım: Gelişigüzel sayıp dökmeler, anlatının akışında ansızın dümen kırmalar, bir insanın koca bir hayatını iki ya da üç sahneye indirmeler. ("Mahalle Kabadayısı" adlı öykü de görsel amaçlı benzer bir kaygıdan biçimlendi.) Ruhbilimsel değil bu anlatılar, ruhbilimsel olmaya çalışmıyorlar.

Kitabın sonundaki büyü örneklerine gelince, onlar üzerinde ancak bir çevirmen ve okur olarak hakkım olduğunu söyleyebilirim. Bana öyle geliyor ki, iyi okurlar, iyi yazarlardan da az. Valéry'nin kendi yarattığı Edmond Teste'e yakıştırdığı parçaların, Teste'in karısı ve arkadaşlarınınkiler kadar hayranlık verici olmadığını kim yadsıyabilir ki? Okuma, elbette, yazmadan sonra gelen bir etkinliktir; daha gösterişsiz, daha özgür, daha düşünseldir.

J.L.B.
Buenos Aires, 27 mayıs 1935

1954 BASIMINA ÖNSÖZ

Bütün olanaklarını bile bile tüketen (ya da tüketmeye çalışan) ve sonunda kendi parodisinin sınırına dayanan üslûbu barok olarak tanımlayabilirim. Andrew Lang'in, daha binsekizyüzseksenlerde Pope'un Odysseia'sını *alaya alan kaba bir güldürü yazmaya kalkışması aslında boşuna bir çabaydı; çünkü Pope'un* Odysseia'sı *kendi kendinin parodisinden başka bir şey değildi ve bu yapıtın parodisini yazmaya soyunan bir yazarın özgün metni aşması beklenemezdi. "Barok", kıyas biçimlerinden birinin adıdır; onsekizinci yüzyıl, bu adı, bir önceki yüzyılın mimarlık ve resminde görülen bazı aşırılıklar için kullanmıştı. Diyeceğim, kendi hilelerini bütün açıklığıyla sergileyen ya da gereğinden fazla kullanan bütün üslûpların eninde sonunda varacağı aşama baroktur. Barok düşünseldir; Bernard Shaw da, bütün bir düşünsel uğraşın, özünde mizahî olduğunu belirtmiştir. Mizahın böylesi, Baltasar Gracián'ın yapıtlarında önceden düşünülüp tasarlanmış değildir, ama John Donne'ın yapıtlarında önceden düşünülüp tasarlanmış, bile isteye yapılmış bir mizah vardır.*

Benim bu kitabıma gelince, adı bile buram buram barok koku-

yor. Kitabı gözden geçirip düzeltmek, onu yok etmekten farksız olurdu; onun için, burada, "Ne yazdımsa, yazdım" (Kitabı Mukaddes, *Yeni Ahit, Yuhanna'ya Göre, 19:22) sözüne sığınmayı ve kitabı yirmi yıl sonra hiç değiştirmeden yeniden yayımlamayı yeğledim. Bunlar, kendi başına öykü yazmayı göze alamayan, dolayısıyla da (hiçbir estetik haklılığı olmadığı halde) başkalarının masallarını bozup çarpıtarak kendi kendini eğlendiren utangaç bir delikanlının sorumsuzca oynamaya kalkıştığı oyunlardır. Bu utangaç delikanlı, bu ne idüğü belirsiz alıştırmaların ardından doğru dürüst bir öykü yazma uğraşına girmiş; "Mahalle Kabadayısı" adını verdiği ve büyük dedelerinden Francisco Bustos'un imzasını kullandığı öykü, şaşırtıcı ve biraz da akıl sır ermez bir başarı kazanmıştır.*

Bir zamanların Buenos Aires'inin kenar mahallelerindeki hayatı anlatan bu öyküde, ancak okumuş takımının kullanacağı bazı sözcükler de kullandığım görülecektir. Bunun nedeni, kabadayının kibarlığa özenmesi ya da (gerçi bu neden öbürünü geçersiz kılıyor, ama belki de gerçek neden budur) kabadayıların da birer birey olmaları ve her zaman hayalimizde canlandırdığımız kabadayılar gibi konuşmamalarıdır.

Büyük Taşıyıcı'nın tanrıbilimcileri, evrenin özünün boşluktan başka bir şey olmadığını söylerler. Bu kitabı da evrenin küçücük bir parçası olarak görüyorlarsa, onlara hak vermemek olanaksız. Darağaçlarından ve korsanlardan geçilmiyor kitapta; kitabın adında yer alan "alçaklık" sözcüğü de çok ağır bir söz, ama bütün bu tantananın ardında hiçbir şey yok. Bir suretten, yüzeye vuran hayallerden başka bir şey değil bu kitap; ama tam da bu yüzden, keyifli olabilir. Yazarı, bir bakıma mutsuz bir adamdı, ama bu kitabı yazarken oyalayıp avuttu kendini; umarım, onun aldığı keyif bir ölçüde okura da yansır.

"Vesaire" bölümüne üç yeni parça ekledim.

J. L. B.

ZALİM KURTARICI LAZARUS MORELL

Nereden Nereye

1517 yılında, Yerliler'in Antiller'deki altın madenlerinin cehennem çukurlarında çürüyüp gitmelerine yüreği parçalanan İspanyol misyoner Bartolomé de las Casas, İspanya kralı V. Carlos'a, oraya zencilerin getirtilmesi için bir tasarı sunmuştu; Antiller'deki altın madenlerinin cehennem çukurlarında zenciler çürüyüp gitsin diye. Biz Amerika'nın kuzeyinde ve güneyinde yaşayanlar, bu acayip insancıl dönüşüme neler borçluyuz neler: W. C. Handy'nin blues parçalarını; Uruguaylı avukat ve Siyah akımının ressamı Don Pedro Figari'nin Paris'teki büyük başarısını; tangonun kökenini zencilere kadar dayandıran bir başka Uruguaylının, Don Vicente Rossi'nin halis yerli düzyazılarını; Abraham Lincoln'ın destansı boyutlarını; İç Savaş yüzünden beş yüz bin kişinin ölmesini ve asker emeklilerine üç milyon üç yüz bin dolar aylık bağlanmasını; İspanyol Akademisi'nin sözlüğünün on üçüncü basımına "linç etmek" fiilinin girmesini; King Vidor'un, yalnızca Siyah oyuncularla çekilen ilk Holl-

ywood filmi *Hallelujah!*'yı; Arjantinli yüzbaşı Miguel Soler komutasındaki şanlı "Melezler ve Zenciler" alayının, Uruguay'daki Cerrito çarpışmasında gerçekleştirdiği o karşı durulmaz süngü hücumunu; Martin Fierro'nun bir zenciyi öldürmesini; o acıklı Küba rumbası "Fıstıkçı Kız"ı; tutuklanıp zindanda can veren Toussaint-L'Ouverture'ün Napolyoncu-luğunu; Haiti vudu ayinlerinin haç ve yılanını ve *papaloi*'nın çalıpalasıyla boğazlanan keçilerin kanını; tangonun anası habanera'yı; Buenos Aires ve Montevideo'nun bir başka eski zenci dansı *candombe*'yi.

Bir de, alçak kurtarıcı Lazarus Morell'in akıllara durgunluk veren, rezil hayatını kuşkusuz.

Yer

Suların Babası, dünyanın en büyük ırmağı Mississippi, bu eşine az rastlanır aşağılık herif için biçilmiş kaftandı. (Mississippi Irmağı'nı Alvarez de Pineda bulmuştu. Ama buraya ilk keşif gezisini düzenleyen, Peru'nun eski fatihi Kaptan Hernando de Soto'ydu. De Soto, İnkalar'ın kralı Ata-hualpa'ya hapiste iyi vakit geçirsin diye satranç öğretmişti. Öldüğünde, Mississippi'nin sularına gömüldü.)

Mississippi bağrı geniş bir ırmaktır; Paraná, Uruguay, Amazon ve Orinoco'nun uçsuz bucaksız, bulanık bir kardeşidir. Çarılçamur akar; her yıl, Mississippi'nin kustuğu dört yüz milyon ton balçık Meksika Körfezi'ni bulandırır. Çok eski zamanlardan beri onca pislik bir çatalağız oluşturmuş, sürekli çürüyüp kokuşan bu yığıntılar arasından dev bataklık selvileri boy vermiş, çamur, saz ve balık ölülerinden geçilmeyen labirentler leş gibi kokan bu alüvyonlu alanı sarıp sarmalamıştır. Irmağın, Arkansas ile Ohio arasında kalan yukarı kesiminde geniş düzlükler uzanır. Orada, sıtmaya yakalanıp duran, solgun yüzlü, perişan adamlar yaşar;

bunlar taş ve demir gördüler mi iştahla yutkunurlar, çünkü çevrelerinde kum, kereste ve çamurlu sulardan başka bir şey yoktur.

Adamlar

Ondokuzuncu yüzyıl başlarında (bizi ilgilendiren tarih de bu), zenciler, ırmağın iki yakası boyunca uzanıp giden pamuk tarlalarında gündoğumundan günbatımına ırgatlık ederlerdi. Toz toprak içindeki ahşap barakalarda yatıp kalkarlardı. Analarla çocukları arasındaki ilişkileri saymazsak, akrabalık ilişkileri rastgele ve belirsizdi. Adları vardı, ama soyadsız da geçinip gidiyorlardı. Okuma yazmaları da yoktu. Yumuşak, tiz sesleriyle, ünlüleri uzatarak tekdüze bir İngilizce konuşurlardı. Sıra sıra dizilir, ırgatbaşının kamçısı altında iki büklüm çalışırlardı. Kaçmayagörsünler, koca sakallı adamlar güzel atlarına atlarlar, hırlayıp havlayan av köpekleriyle izlerini sürüp yakalarlardı onları.

Hayvansı umutlarına ve Afrikalı korkularına bir de Kitabı Mukaddes'in kelâmı eklenmiş, böylece İsa'ya inanmışlardı. Pes perdeden, "Go down, Moses"ı söylerlerdi bir ağızdan. Mississippi, onların gözünde, alçacık Şeria Irmağı'nın heybetli bir hayaliydi.

Bu iyi işlenmiş toprakların ve bu zenci sürülerinin sahipleri, ille de akçamdan yapılmış Eski Yunan taklidi bir revağı bulunan, ırmağa nâzır konaklarda oturan, aylak, açgözlü, gür saçlı beyefendilerdi. İyi bir köle bin dolar eder, ama fazla dayanmazdı. Bazıları o kadar değerbilmezdi ki, hastalanıp ölüverirdi. Ne zaman ne olacağı hiç bilinemediğinden, kölelere ödenen paranın karşılığını bir an önce almak gerekiyordu. Kölelerin tarlalarda günün ağarmasından havanın kararmasına dek dur durak demeden çalıştırılmaları bu yüzdendi; büyük çiftliklerde her yıl ürün veren pamuk, tütün

ya da şekerkamışı ekimi yapılması bu yüzdendi. Açgözlülükle ekilip hoyratça işlenen, kötü kullanılan toprak, çok geçmeden bitkin düşüp tükenir, yerini ayrıkotları ve yosunlarla kaplı bir bataklığa bırakırdı. Terkedilmiş çiftliklerde, kasabaların kenar mahallelerinde, sık kamışlıklarda, ırmağın bataklığa dönüşmüş kollarının kıyılarında yoksul Beyazlar yaşardı. Bunlar genellikle balıkçılıkla geçinirler, zaman zaman avcılık yaparlardı, ama at çaldıkları da olurdu. Zencilerden sık sık çalıntı yiyecek dilenen bu düşkün Beyazlar, sefilliklerine bakmadan, soylarının safkan, bozulmamış oluşuyla böbürlenip dururlardı. Lazarus Morell de bunlardan biriydi.

Adam

Morell'in genellikle Amerikan dergilerinde yayımlanmış olan fotoğrafları gerçek değildir. Böylesine anlı şanlı bir adamın gerçek resimlerinin bulunmaması bir rastlantı olmasa gerek. Belki de Morell, ardında gereksiz ipuçları bırakmamak, ama aynı zamanda gizemliliğine biraz daha gizem katmak amacıyla kameralardan özellikle kaçıyordu. Gene de, delikanlılığında yakışıklılığın kıyısından bile geçmediğini, birbirine değecek kadar yakın gözleriyle sicim gibi dudaklarının hiç de çekici olmadığını biliyoruz. Aradan geçen yıllar, ak saçlı düzenbazlara ve yaptıkları yanlarına kâr kalmış, gözü dönük canilere vergi bir ağırbaşlılık kazandırdı ona. Yoksulluk içinde geçen çocukluğuna ve hiç de onurlu sayılamayacak bir hayat sürmüş olmasına karşın, kerli ferli bir Güneyli beyefendiydi. *Kitab-ı Mukaddes*'i hatmetmişti, verdiği vaazlara yürekten inanırdı dinleyenler. *Kırmızı Baston* kumarhanesinin sahibi, "Lazarus Morell'i minberde gördüm," demişti bir gün. "İnsanın ruhuna huzur veren sözlerini dinledim, gözlerinde biriken yaşları

gördüm. Tanrı'nın gözünde, zencileri çalıp satan günahkârın, katilin teki olduğunu bilmiyor değildim, ama gene de gözyaşlarımı tutamadım."

Bu kutsal söylevleri en dobra anlatan ise, Morell'in kendisi. "Kitab-ı Mukaddes'imi rastgele bir yerinden açtım," diye yazmış Morell. "Aziz Paulus'un münasip bir lâfı çarptı gözüme; bir saat yirmi dakika vaaz verdim. Adamım Crenshaw ve arkadaşları bu süreyi boşa harcamadılar; içerde beni dinleyenlerin atlarını toplayıp götürdüler. Atları ırmağın Arkansas yakasında sattık. Ama yerinde duramayan, doru bir at vardı ki onu kendime ayırmadan edemedim. Aynı at Crenshaw'un da çok hoşuna gitmişti, ama Crenshaw'u o ata binmenin onun harcı olmadığına inandırmakta güçlük çekmedim."

Yöntem

Bir eyalette çalman atları başka bir eyalette satmanın, Morell'in suç dolu hayatında hiç de olağandışı bir yanı yoktu. Gelgelelim, sonradan ona Alçaklığın Evrensel Tarihi'nde hak ettiği yeri sağlayacak yöntemin ipuçları burada yatmaktaydı. Bu yöntemin benzersizliği, yalnızca onu farklı kılan özel durumlardan değil, aynı zamanda gerektirdiği alçaklıktan, insanların umutlarıyla ölümcül biçimde oynanmasından, tıpkı ürkünç bir karabasanın yavaş yavaş belirginleşmesi gibi ağlarını ağır ağır örmesinden de kaynaklanıyordu. Çok sonraları, Al Capone ve Bugs Moran büyük bir kentte akıl almaz paralarla oynayıp sıradan hafif makinelitüfeklerle iş görecekler, ama vurup kırmaktan öteye gidemeyecekler, alt tarafı bir tekel kurabilmek için onca savaş vermek zorunda kalacaklardı. Morell'in buyruğu altındaysa, hepsi de yeminli tayfası sayılabilecek bine yakın adam vardı. Bunların iki yüzü reis takımını ya da meclisi oluşturur,

geri kalan sekiz yüzünün yerine getireceği buyrukları bunlar verirdi. Bütün tehlikeleri, bu iş bitiriciler ya da tetikçiler üstlenirdi. İşler karışacak olursa, ya adalete teslim edilirler ya da ayaklarına sımsıkı bağlanmış bir taşla Mississippi'nin dibini boylarlardı. Çoğu melezdi. Bunlara düşen iblislik şuydu:

Parmaklarında parıldayan yüzüklerle saygı uyandırarak, Güney'in büyük çiftliklerini baştan başa dolaşırlardı. Zavallı bir zenciye yanaşır, onu özgürlüğüne kavuşturacaklarını söylerlerdi. Efendisinden kaçar ve kendisini satmalarına izin verirse paranın bir bölümünü alacağını anlatırlardı. Sonra, zencinin bir kez daha kaçmasına yardımcı olacaklarına, bu kez onu zencilerin özgür olduğu bir eyalete yollayacaklarına söz verirlerdi. Bir zenci için para ve özgürlükten, gümüş dolarların şıkırtısıyla bağımsızlığından daha baştan çıkarıcı bir öneri düşünülebilir miydi? Köle yüreklenir, ilk kaçışı göze alırdı.

Doğal kaçış yolu ırmaktı. Bir sandal mı olur, bir buharlı geminin ambarı mı, bir duba mı, yoksa burnunda bir kulübe ya da üç dört Yerli çadırı bulunan gökyüzü kadar geniş bir sal mı, hiç fark etmezdi. Önemli olan, kendini başı sonu olmayan ırmağın akışına ve güvenliğine salıvermekti. Zenci bu kez bir başka büyük çiftliğe satılır, sonra yeniden kaçıp kamışlık ya da sazlıklara sığınırdı. Orada, (artık ciddi kuşkular duymaya başladığı) korkunç kurtarıcıları birtakım çapraşık harcamaları öne sürerek, onu son bir kez daha satmak zorunda olduklarını, döndüğünde iki satışın da parasını alıp özgürlüğüne kavuşacağını söylerlerdi. Adam bir kez daha satılmayı kabullenir, bir süre çalışır, köpeklere ve kamçılara meydan okuyarak yeniden kaçardı. Kan revan içinde, tepeden tırnağa tere batmış, umarsız ve günlerdir uykusuz, kaçıp gelirdi.

Son Kurtuluş

Şimdi bir de işin yasal yönüne bakalım. Morell'in çetesi, kaçak köleyi hemen satışa çıkarmazdı; ta ki, kölenin ilk efendisi ilân verip, onu yakalayana ödül vaat edinceye kadar. Bu tür ilânlar, köleyi bulan kişiyi mala sahip çıkmaya yetkili kılıyordu. O zaman zenci emanet mal olup çıkar, böylece yeniden satılması da hırsızlık değil, ancak emanete hıyanet sayılırdı. Emanete hıyanet durumunda mahkemeye başvurarak hak aramak da bir işe yaramazdı, çünkü tazminat asla ödenmezdi.

Bütün bunlar çok güvenlikliydi, ama gene de tam bir güvence sağladığı söylenemezdi. Zenci, duyduğu şükran ya da acıyla, ötebilirdi. Anasından köle doğmuş orospu çocuğu, ona asla yar etmeyecekleri o güzelim dolarları *Kahire* keranesinde har vurup harman savurabilir, bir testi çavdar viskisi devirip sırlarını açığa vurabilirdi. O yıllarda, köleciliğe karşı çıkan birtakım kışkırtıcılar Kuzey'i bir uçtan öbür uca dolaşıyorlardı; özel mülkiyete karşı çıkan bu tehlikeli kudurganlar çetesi kölelerin özgür kılınmasını savunuyor, onları kaçmaya kışkırtıyordu. Morell, bu anarşistlere pabuç bırakacak adam değildi. Yankee değildi o, sapına kadar Güneyli bir Beyazdı; Beyazların soyundan geliyordu. Bir gün bu işleri bırakıp beyefendiden sayılmayı, kilometrelerce uzanıp giden kendi pamuk tarlalarının, sıra sıra dizilip iki büklüm çalışan kendi kölelerinin sahibi olmayı düşlüyordu. Onca deneyimden sonra, gereksiz tehlikeleri göze almaya hiç niyeti yoktu.

Kaçak köle özgürlüğüne kavuşmayı bekleyedursun, Lazarus Morell'in kancık melezleri kendi aralarında bazen belli belirsiz bir baş işaretiyle karar verirler ve köleyi gözden, kulaktan, elden, günden, rezillikten, zamandan, koruyucularından, umarsızlıktan, havadan, köpek sürülerinden, dün-

yadan, umuttan, terden ve kendinden kurtarıverirlerdi. Bir kurşun, bir bıçak ya da kafaya inen bir sopa... Son kanıtı yok etmek Mississippi'nin kaplumbağalarıyla yayınbalıklarına kalırdı.

Kıyamet

Erbabının sayesinde işin büyümesi kaçınılmazdı. 1834 başlarında Morell yetmiş kadar zenciyi "kurtarmış" bulunuyordu. Üstelik o talihli öncülerin izinden gitmeye can atan daha bir yığın zenci sırada bekliyordu. İş alanı büyüdükçe, yeni adamlar almak kaçınılmaz oldu. Bağlılık yemini edenler arasında, Virgil Stewart adlı Arkansaslı bir delikanlı da vardı. Kıyıcılığıyla kısa zamanda nam salan Stewart, birçok kölesi tuzağa düşürülmüş olan bir beyefendinin yeğeniydi. İşte bu delikanlı 1834 ağustosunda yeminini bozup, Morell'i ve çetesini ele verdi. Polisler, Morell'in New Orleans'daki evini kuşattılar. Morell, ancak polislerin boş bulunmasından yararlanarak, belki de rüşvet yedirerek başarabildi kaçmayı.

Aradan üç gün geçti. Morell, bu üç gün boyunca, Toulouse Sokağı'nda, bahçesi asmalar ve heykellerle dolu eski bir evde gizlendi. Anlatılanlar doğruysa, yemeklere pek el sürmedi, evin loş, geniş odalarında yalınayak dolaşıp durdu, düşüncelere dalarak puro üstüne puro yaktı. Sonra, evdeki kölelerden biriyle, Natchez'e iki, Red Irmağı'na da bir mektup yolladı. Dördüncü gün, Morell'in kaldığı eve üç adam geldi; Morell'le başbaşa verip sabaha kadar düzenler kurdular. Beşinci gün, Morell gün ağarırken yatağından kalkıp bir ustura istedi, özenle sakalını kesti, giyinip çıktı. Sakin adımlarla kentin kuzey varoşlarından geçti; kırları tutar tutmaz, Mississippi düzlüklerinin kıyısından dolanarak adımlarını sıklaştırdı.

Akıllara durgunluk verecek bir düzen kurmuştu kafa-

sında. Ona hâlâ saygı duyan son insanları, kendisine minnet borcu olan Güneyli zencileri kullanmayı tasarlıyordu. Bunlar, arkadaşlarının kaçtığını gözleriyle görmüşler, ama bir tekinin bile yeniden ortaya çıktığına tanık olmamışlardı. Öyleyse, kaçanların özgürlüklerine kavuştukları doğru olmalıydı. Morell'in amacı, zencileri beyazlara karşı ayaklandırmak, New Orleans'ı ele geçirip yağmalamak, bölgenin tek egemeni olmaktı. Stewart'ın ihanetiyle çökmüş, nerdeyse yıkılmış olan Morell, suçun kurtuluş olarak yüceltileceği ülke çapında bir misillemede bulunarak tarihe geçmeyi düşlüyordu. Bu amaçla, daha güçlü olduğu Natchez'e doğru yola çıktı. Bu yolculuğu onun ağzından aynen aktarıyorum:

"Dört gündür yürüyordum, bir at edinme fırsatı geçmemişti elime. Beşinci gün, on iki sularıydı, bir dere boyunda mola verdim. Biraz su içip dinlenirim diyordum. Bir kütüğün üstüne oturmuş, geldiğim yola bakıyordum ki, güzel bir at sırtında bir adam göründü. Adamı görür görmez, atını almaya karar verdim. Yerimden kalktım, kurban olduğum pıştovumu adama doğrultup atından inmesini söyledim. İndi. Atı yularından tuttum, adama dereyi göstererek, "Düş önüme," dedim. Birkaç yüz metre yürüyüp durdu. Giysilerini çıkarttırdım. "Beni öldürmeye kararlıysan, bırak da son duamı edeyim," dedi. Dua etmesini bekleyecek vaktim olmadığını söyledim. Dizlerinin üstüne çöktü, ensesine sıktım kurşunu. Karnını yarıp bağırsaklarını deştikten sonra adamı dereye attım. Sonra ceplerini karıştırdım; dört yüz dolar otuz yedi sent ve birtakım belgeler çıktı; belgelere bakmadım bile. Çizmeleri gıcır gıcırdı; tam ayağıma göreydi, çok güzel durdu. Eski pabuçlarımı dereye fırlattım.

İşte, bana gereken atı böyle elde ettim. Natchez'e doğru yol alırken, artık son beş günün kılıksızlığından kurtulmuştum, havam yerine gelmişti."

Çöküş

Morell'in, kendisini linç etmeyi düşleyen zencilerin ayaklanmalarına önderlik ettiğini ya da önderlik etmeyi düşlediği zenci orduları tarafından linç edildiğini düşünebiliyor musunuz? Üzülerek itiraf etmeliyim ki, Mississippi tarihi, bu iki harikulâde fırsatın ikisinden de yararlanamadı. Üstelik, ilahî adalet (ya da ilahî ahenk) de yerini bulmadı: Suçlarına yataklık eden ırmak Morell'in mezarı olmadı. Lazarus Morell, 1835 ocağının ikinci günü, Silas Buckley adıyla yattığı Natchez hastanesinde bir akciğer hastalığından öldü. Onu, koğuştaki hastalardan biri tanıdı. Ayın ikisi ve dördünde, bazı büyük çiftliklerdeki köleler ayaklanmaya kalktılar, ama pek fazla kan dökülmeden bastırıldı ayaklanma.

İNANILMAZ DÜZENBAZ TOM CASTRO

Ondan Tom Castro diye söz ediyorum, çünkü 1850 dolaylarında Talcahuano, Santiago ve Valparaiso sokakları ve evlerinde bu adla tanınıyordu. Şimdi bu kıyılara gene bu adla geri dönmesi -yalnızca bir hortlak ve hafif bir okuma metni olarak da olsa- cuk oturmaktadır. Wapping doğum kütüğünde adı, 7 Haziran 1834 tarihinin altında Arthur Orton diye geçmektedir. Bir kasabın oğlu olduğu, çocukluğunun Londra'nın kenar mahallelerinden birinde yoksunluk ve yoksulluk içinde geçtiği ve denizin çağrısına kulak verdiği biliniyor. Bu sonuncusu aslında hiç de olağandışı sayılmaz. Soluğu denizde almak, İngilizler için, anababa baskısından kurtulmanın geleneksel yollarından biridir, serüvene giden yoldur. Bu yolu coğrafya da körükler, Kitab-ı Mukaddes de (Mezmurlar, 107): *Gemilerde denize inenler, büyük sularda iş görenler; onlar Rabbin işlerini, enginlerde harikalarını görürler*. Orton, doğup büyüdüğü, pislikten geçilmeyen, kiremit rengi sokakları terk etti, bir gemiyle denize açıldı, Güneyhaçı takımyıldızına o bildik düşkırıklığıyla baktı ve Şili'nin Valparaiso limanında gemiden kaçtı. Hem suskun,

hem de donuk bir adamdı. Aslına bakılırsa, açlıktan ölebilirdi (ölmeliydi de); ama alıklığa varan uysallığı, yüzünden eksik olmayan gülümseyişi ve akıl almaz pısırıklığı, sonradan soyadını da alacağı Castro ailesinin kanatları altına sığınmasını sağladı. Bu Güney Amerika serüveninden başka bir iz kalmamış geriye; ama Castrolar'a olan gönül borcundan hiçbir şey eksilmemiş olacak ki, 1861'de Avustralya'da yeniden ortaya çıktığında hâlâ aynı soyadını taşıyor, Tom Castro namıyla tanınıyor. Orada, Sydney'de, Ebenezer Bogle adlı zenci bir uşakla tanıştı Norton. Bogle, gerçi pek yakışıklı sayılmazdı, ama bazı yaşını başını almış, ağırbaşlı zencilerde rastlanan oturaklı bir görünüşü, buyurgan ve güven verici bir havası vardı. Birçok antropoloji kitabının ırkından esirgediği bir özelliği daha vardı: Durup dururken parlak bir fikir yakalardı. Yeri geldiğinde, bunun kanıtlandığını göreceğiz. Kökeni ta Afrika'ya uzanan tutkuları Kalvenciliğin iyi ve kötü yanları tarafından özenle törpülenmiş, dürüst, efendi bir adamdı. Arada sırada cinlere karışması dışında (az sonra göreceğiz), başkalarından hiçbir farkı, hiçbir çarpıcı özelliği yoktu; eskiden beri, karşıdan karşıya geçeceği zaman kapıldığı korkuyu saymazsak tabii: Bir gün bir aracın canını alabileceği korkusuyla, yaya geçitlerinde sağına soluna, önüne arkasına bakar, bir türlü karşıya geçemez, öyle kalırdı.

Orton, onu ilk kez, bir akşam Sydney'de inlerle cinlerin top oynadığı bir köşe başında, asla söz konusu olmayan ölüme karşı cesaretini toplamaya çalışırken gördü. Onu uzun süre gözledikten sonra, zenciye kolunu uzattı; iki adam, aynı şaşkınlığı paylaşarak, bomboş caddede karşıdan karşıya geçtiler. Artık geçmişin karanlığına gömülmüş olan o andan başlayarak, bir uyrukluk doğdu: Wappingli gerzek şişkonun, oturaklı ve ikircikli zenciye uyrukluğu. Bogle, 1865 eylülünde yerel gazetede kederli bir ilâna rastladı.

Tapınılan Ölü

1854 nisanının sonlarına doğru (Orton, Şili konukseverliğinin tadını çıkarırken), Rio de Janeiro'dan Liverpool'a gitmekte olan *Denizkızı* adlı vapur Atlas Okyanusu'nun sularına gömüldü. Kayıplar arasında, Fransa'da büyümüş ve İngiltere'nin önde gelen Katolik ailelerinden birinin vârisi olan Roger Charles Tichborne adlı bir subay da bulunuyordu. Belki inanılmaz gelebilir size, ama İngilizceyi en süzme Paris ağzıyla konuşan ve insanlarda ancak Fransız aklı, Fransız zekâsı ve Fransız ukalâlığının yaratabileceği emsalsiz bir öfke uyandıran bu Fransızlaşmış delikanlının ölümü, Tichborne'u hayatında görmemiş olan Arthur Orton'ın yazgısını değiştirecekti. Roger'ın yaslı annesi Lady Tichborne, oğlunun ölümüne inanmaya asla yanaşmıyor, dünyanın dört bir yanında yürek parçalayıcı ilânlar yayımlatıyordu. İşte bu ilânlardan biri Ebenezer Bogle'ın yumuşak, kara ellerine geçti ve kusursuz bir tertip kuruldu.

Benzemezliğin Erdemleri

Tichborne zarif, iki dirhem bir çekirdek, yüz hatları sert, esmerce, düz siyah saçlı, gözlerinden neşe saçılan, bir şey anlatırken kılı kırk yaran, açık seçik olmaya özen gösteren bir beyefendiydi. Orton ise, yüz hatları nerdeyse seçilemeyecek kadar şişman, kaba ve görgüsüz herifin tekiydi; her tarafı çillerle kaplıydı; kahverengi saçları dalga dalga, gözleri yumuk yumuktu; söyledikleri ya güçlükle anlaşılır ya da hiç anlaşılmazdı. Bogle kafasına koymuştu: Orton, Avrupa'ya giden ilk gemiye atlayacak ve oğlu olduğunu söyleyerek Lady Tichborne'un düşünü gerçeğe dönüştürecekti. Müthiş dahiyane bir tertipti. Basit bir örnek verelim. Eğer düzenbazın biri 1914 yılında kendini Alman impara-

toru diye yutturmaya kalksaydı, hemen uçları yukarı kalkık bir bıyık, sakat bir kol, buyurgan bir bakış, gri bir pelerin, madalyadan geçilmeyen bir göğüs ve tepesi sivri bir miğfer edinirdi kendine. Bogle ise daha cin fikirliydi. Asker niteliklerinden bütünüyle arındırılmış, göz kamaştırıcı nişan ve madalyalar takıp takıştırmamış, sol kolu sapasağlam, sinekkaydı tıraş olmuş bir kayzer sürerdi piyasaya. Artık karşılaştırmayı bir yana bırakabiliriz. Bogle'ın, piyasaya, avanakça bir sevimlilikle gülümseyen, kahverengi saçlı, Fransızcanın f'sini bilmeyen, gevşek bir Tichborne sürdüğü kayıtlara geçmiş bulunuyor. Bogle, nicedir kayıp olan Tichborne'un tıpatıp benzerini bulmanın mümkün olmadığını biliyordu. Ne kadar ustaca düzenlenmiş olursa olsun bütün benzerliklerin, bazı kaçınılmaz benzemezlikleri daha da vurgulamaktan öteye gidemeyeceğini de biliyordu. Bu yüzden, her türlü benzerlikten alarga durdu. Sezgileriyle biliyordu ki, bu kadar göze batan benzemezlikleri hiçbir düzenbaz göze alamayacağına göre, kalkışacakları tehlikeli uğraştaki bütün beceriksizlikler işin içinde en küçük bir sahtekârlık bulunmadığının kanıtı olacaktı. Zamanın yardakçılığının ne kadar önemli olduğu da asla unutulmamalıydı: Güney Yarıküre'de kaderin ağları arasında geçirilen on dört yıl, insanı kimbilir ne kadar değiştirirdi!

Başarının başka bir güvencesi de, Lady Tichborne'un bıkıp usanmadan yayımlatıp durduğu, Roger Tichborne'un sağ olduğu konusunda ne kadar sarsılmaz bir inanç beslediğini ve onu görür görmez tanımaya ne kadar istekli olduğunu gösteren o kuşbeyinli ilânlardı.

Buluşma

İyilikte bulunmaktan hiçbir zaman çekinmeyen Tom Castro, Lady Tichborne'a bir mektup yazdı. Kimliğini kanıt-

lamak için de, sol meme ucunun yanıbaşındaki iki ben ve acı ama unutulmaz bir çocukluk anısı -eşekarılarının saldırısına uğramıştı- gibi su götürmez kanıtlar verdi. Mektup hem kısaydı, hem de Tom Castro ile Bogle'dan bekleneceği üzere baştan sona yazım yanlışlarıyla doluydu. Lady Tichborne, Paris'teki otel odasının görkemli yalnızlığında, mektubu sevinç gözyaşları arasında tekrar tekrar okudu ve oğlunun anımsamasını isteyeceği anılar birkaç gün geçmeden kafasında canlandı.

1867 ocağının onaltısında Roger Charles Tichborne aynı otele çıkageldi. Kendisine, saygılı uşağı Ebenezer Bogle eşlik etmekteydi. Pırıl pırıl bir kış günüydü. Lady Tichborne'un yorgun bakışları gözyaşlarıyla buğulanmıştı. Zenci, perdeleri ardına kadar açtı; günışığı her şeyi bir maske gibi örttü; hovarda oğlunu o saat tanıyıveren anne, onu coşkuyla bağrına bastı. Artık oğluna gerçekten kavuştuğuna göre, oğlunun güncesini ve Brezilya'dan yolladığı mektupları, onu birbaşına yaşadığı ondört yıl boyunca ayakta tutmuş olan o aziz hatıratı geri verebilirdi. Onları gururla teslim etti oğluna. Tek bir sayfasını bile kaybetmemişti.

Bogle kendi kendine gülümsedi. Artık Roger Charles'ın uysal hayaletini ete kemiğe büründürebilirdi.

Ad Majorem Dei Gloriam

Klasik tiyatronun alışılmış sahnelerinden birini andıran bu mutlu kavuşma, üç tarafı, gerçek anne, sahte oğul ve başarılı tertipçiyi muratlarına erdirerek öykümüzün sonunu getirebilirdi pekalâ. Oysa kaderin (içiçe geçmiş binlerce nedenin sonsuz, aralıksız akışına kader deriz) dağarında bir başka son vardı. Lady Tichborne 1870'te ölüverince, akrabaları, Orton'a karşı sahte kimlikten dava açtılar. Açgözlülüğün değilse bile yalnızlık ve gözyaşlarının azizliğine uğramamış olan akra-

balar, Avustralya cangıllarından ansızın sökün eden bu şişman ve nerdeyse karacahil adamın, Lady Tichborne'un hayırsız evlâdı olabileceğine asla inanmamışlardı. Orton ise, Roger Charles'ın alacaklılarına güveniyordu; paralarını bir an önce geri alabilmekten başka bir şey düşünmeyen alacaklılar, Orton'ın Tichborne olduğuna inanmaya can atıyorlardı.

Aile avukatı Edward Hopkins ile Tichborne ailesinin geçmişini iyi bilen antika meraklısı Francis J. Baigent'ın dostluklarına da güveniyordu doğrusu. Ama bu kadarı yeterli değildi. Bogle, oyunu kazanabilmeleri için, kamuoyunu da arkalarına almaları gerektiği kanısındaydı. Başında silindir şapkası, elinde şemsiyesi, Londra'nın seçkin caddelerinde esin perisi avına çıktı. Akşamüstüydü. Balrengi ayın yansısı çeşmelerin dört köşeli havuzlarına vuruncaya kadar dolaştı durdu. Sonunda esin perisi geldi. Bir taksi çevirip, Baigent'ın evinin yolunu tuttu. Baigent, *Times*'a, Tichborne olduğu söylenen kişinin utanmaz bir düzenbaz olduğunu açıklayan uzun bir mektup gönderdi. Mektubun altına da, Cizvit Derneği'nden Peder Goudron diye imza attı. Baigent'ın mektubunun ardından, aynı ölçüde bağnaz Katolik suçlamalar birbiri ardı sıra yağmaya başladı. Tepki hemen geldi: Dürüst insanlar, Sir Roger Charles'ın acımasız bir Cizvit tertibine kurban gitmekte olduğunu kavramakta gecikmediler.

Fayton

Mahkeme yüz doksan gün sürdü. Yüz kadar tanık, davalının Tichborne olduğuna yemin etti; aralarında, Tichborne'nun Altıncı Ağır Süvari Muhafız Alayı'ndan dört subay arkadaşı da bulunuyordu. Davalının tarafları onun bir düzenbaz olamayacağını; düzenbaz olsa, kendisi olduğunu ileri sürdüğü insanın gençlik resimlerine biraz olsun benzemeye çalışacağını yinelediler durmadan. Kaldı ki, Lady

Tichborne onu tanımıştı; bir annenin yanılması mümkün değildi. İşler yolunda ya da az çok yolunda gidiyordu ki, Orton'ın eski aftoslarından biri tanık kürsüsünde göründü. Bogle, "akrabalar"ın bu haince oyunu karşısında hiç sarsılmadı; başında silindir şapkası, elinde şemsiyesi, bir kez daha Londra sokaklarında esin aramaya çıktı. Bulup bulmadığını hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. Primrose Hill'e varmasına az kalmıştı ki, yıllardır izini süren o uğursuz araba karanlığın içinden fırlayıverdi. Bogle arabanın üstüne geldiğini gördü görmesine, bağırdı bağırmasına, ama gene de paçayı kurtaramadı. Taş kaldırıma hızla çarpan kafası, atların nalları altında paramparça oldu.

Hayalet

Tom Castro, Roger Charles Tichborne'un hayaletiydi; ama başkasının dehasıyla ete kemiğe büründürülen içler acısı bir hayalet. Bogle'ın ölüm haberini alınca yıkıldı. Yalan söylemeyi sürdürdü, ama inandırıcılığı gittikçe azalıyor, gittikçe daha çok açık veriyordu. Artık sonucu kestirmek o kadar zor değildi.

1874 şubatının yirmi yedisinde, Arthur Orton, namıdiğer Tom Castro, on dört yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. Hapishanede kendini sevdirdi; ne de olsa bu işin uzmanı sayılırdı. Cezası iyi halden dört yıl indirildi. Konukseverlikle karşılandığı bu son yerden -hapishane- çıkınca, İngiltere'yi köy köy, kasaba kasaba dolaşıp, bazen suçsuz, bazen de suçlu olduğunu ileri sürdüğü konuşmalar yaptı. Basitlik ve yağcılık kanına öylesine işlemişti ki, çoğu gece konuşmasına kendini aklamakla başlıyor, sözlerini suçunu itiraf ederek sona erdiriyordu: Her zaman dinleyicilerinin eğilimlerinin hizmetindeydi.

2 Nisan 1898'de öldü.

KADIN KORSAN DUL ÇİNG

Lâtif cinsten korsanlardan söz edilmeyegörsün, korsan kılığına girmiş olmalarına karşın ev kadını oldukları bir bakışta anlaşılan hanımların kartondan tuzlu deryalarda tepindikleri küflenmiş bir müzikal komedinin mahalle tiyatrolarından birindeki içler acısı sahnelenişi akla gelir hemen. Ama bakmayın siz, gerçek kadın korsanlar da geçmiştir bu dünyadan. Mary Read de, koca gemileri ustaca çekip çeviren, vahşi tayfalara eli titremeden kaptanlık eden, açık denizlerde seyreden tekneleri ele geçirip yağmalayan bu becerikli kadınlardan biriydi. Bir seferinde, korsanlık işinin her babayiğin harcı olmadığını, bu işi raconuyla yapabilmek için kendisi gibi mangal yürekli olmak gerektiğini söylemişti. Parlak meslek hayatının ilk günleriydi, daha tek bir tayfası bile yoktu, geminin bitirimi âşıklarından birine bir kelek yapacak olmuş, Mary de herifi düelloya davet etmişti. Batı Hint Adaları'nın asırlık töresine uyarak, sol eline sağı solu belli olmaz, lenduha gibi çakaralmazını, sağ eline şaşmaz bahriye kılıcını almış, adamın karşısına dikilmişti. Çakaralmaz tutukluk yapmış, ama bahriye kılıcı şöhretinin hak-

kını vermişti... Mary Read'in korkusuz meslek hayatı pek uzun sürmemiş, 1720 dolaylarında, Jamaika'da St. Jago de la Vega'da bir İspanyol darağacında son bulmuştu.

Aynı sularda iş tutan bir başka kadın korsan da Anne Bonney idi. Muhteşem memeleri, alev alev yanan kızıl saçlarıyla nam salmış bu zalim İrlanda güzeli, kelleyi koltuğa almaktan asla çekinmezdi. Mary Read'le önce aynı gemiyi, en sonunda da aynı darağacını paylaştı. Anne'in âşığı Kaptan John Rackam da onlarla birlikte darağacını boylamıştı. Anne, Ebu Abdullah Muhammed'e beddua okuyan Ayşe'den de kötü aşağılamıştı âşığını: "Erkek gibi dövüşseydin, Köpek gibi asılmazdın."

Bu hemşirelerin hem en korkusuzu, hem de en uzun yaşayanı ise, Sarı Deniz'den ta Annam kıyılarındaki ırmaklara kadar cümle Asya sularında kol gezmiş bir kadın korsandı. Görmüş geçirmiş dul Çing'den söz ediyorum.

Çıraklık Yılları

1797 dolaylarıydı; Çin denizlerine yelken şişiren birçok korsan filosunun ortakları bütün güçlerini birleştirip bir donanma kurdular, donanmanın deryabeyliğine de güvenilirliği ve sadakati tartışılmaz bir adam olan Çing'i getirdiler. Bu Çing o kadar kıyıcı bir adamdı, kıyıları o kadar acımasızca yağmalıyordu ki, seksen kadar kıyı köyünün korkuya kapılan sakinleri, armağanlar ve gözyaşlarını göndererek imparatordan yardım dilendiler. İmparator, bu yürek sızlatan başvuruya kulak verdi: Köylülere köylerini ateşe verip balıkçılığı hepten unutmaları, içerilere göç edip tümden yabancısı oldukları rençberliğe soyunmaları buyuruldu. Köylüler kendilerine buyurulanları bir bir yerine getirince, ıssız kıyılarda hiçbir şey bulamayan korsanların işi bozuldu. Onlar da, kıyıları bırakıp gemilerin peşine düş-

tüler; ama yetkililer, ticareti fena halde kösteklediği için, gemilerin yağmalanmasını kıyıların talan edilmesinden de yakışıksız buldular. İmparatorluk yönetimi duruma hemen el koyarak, eski balıkçılara çifti çubuğu satıp ağlarını ve teknelerini onarmalarını buyurdu. Ama bir kez gözü korkmuş olan balıkçılar başkaldırınca, başka bir çözümde karar kılındı; Çing bağışlandı ve Saray imrahorluğuna getirildi. Çing oyuna geldi gelecekti. Bunu zamanında fark eden ortaklar, haklı öfkelerinin zehirini bir tabak sebzeli pilava kattılar. Yemek öldürücü etkisini göstermekte gecikmedi; bir zamanların deryabeyi, geleceğin Saray imrahoru ruhunu deniz tanrılarına teslim etti. Çing'in dulu, bu çifte ikiyüzlülük karşısında bambaşka biri oluverdi, korsan tayfasını topladı, çevrilen dolapları bir bir anlattı ve onlardan, imparatorun af oyununa gelmemelerini, kocasının yemeğine zehir katan hain ortaklara sırt çevirmelerini istedi. Gemileri artık kendi hesaplarına yağmalamalarını ve yeni bir deryabeyi seçmelerini önerdi.

Seçilen, dul Çing oldu. Süzgün bakışları ve çürük dişlerini ortaya çıkaran sırıtışıyla, saman altından su yürüten bir kadındı. Karaya çalan yağlı saçları gözlerinden daha parlaktı. Gemiler, dul Çing'in aklı başında buyruklarının dümen suyunda, tehlikelere ve enginlere yelken açtı.

Komuta

Böylece, aralıksız onüç yıl sürecek serüven başlamış oldu. Donanma, her birine farklı renkte bayraklar çekilen altı filodan oluşmaktaydı. Kırmızı, sarı, yeşil, siyah, mor ve biri de (amiral gemisininki) yılan işlemeli bayraklar. Reisler "Kuş ve Taş", "Doğu Denizi'nin Kırbacı", "Tekmil Tayfanın İncisi", "Balığı Bol Dalga" ve "Kızgın Güneş" gibi adlar taşırlardı. Dul Çing'in koyduğu tartışılmaz katılıktaki yasa-

ların dolambaçsız, kısa ve kesin üslûbu, Çinli yöneticilerin birazdan dehşet verici bir iki örneğini sunacağımız üslûbuna gülünç bir yücelik katan solgun belâgat çiçeklerinden yoksundu. Şimdilik, dulun yasalarından birkaçını olduğu gibi vermekle yetineceğim:

"Düşman gemilerinden aktarılan malların tümü kayda geçirilir ve ambarda korunur. Korsanlar malların yalnızca onda ikisini alabilirler, geri kalanı ambarda stok edilir. Bu yasayı çiğneyen idam cezasına çarptırılır.

Görev yerini izinsiz terk eden korsan, bütün donanmanın önünde kulakları delinerek cezalandırılır, suçu tekrarlayacak olursa idam edilir.

Köylerden tutsak alınan kadınlarla güvertede oynaşmak yasaktır; herhangi bir kadına önce gemi veznedarının izni alınarak ve ancak geminin içinde tecavüz edilebilir. Bu yasayı çiğneyen idam cezasına çarptırılır."

Tutsaklardan alınan bilgilere bakılırsa, korsanların yemeği çoğunlukla peksimet, insan etiyle semirmiş sıçan ve pirinç lâpasından oluşuyor, tayfalar çarpışmaya girmeden içkilerine barut karıştırıyorlardı. Kâğıt oyunları oynayarak ve barbut atarak, Çin dominosu oynayarak, afyon çubuklarıyla düşlere dalarak vakit öldürüyorlardı. En gözde silâhları, iki elleriyle kullandıkları bir çift kısa kılıçtı. Yeni bir gemiye saldırmadan önce yüzlerine ve gövdelerine sarımsak suyu sürüyorlar, bu büyünün kendilerini koruyacağına inanıyorlardı.

Tayfalar karılarını da gemiye alabiliyorlardı; ama kaptanın beş altı kadından oluşan bir haremi vardı ve her zaferde haremdeki kadınların sayısı mutlaka artıyordu.

Genç İmparator Kia-King Der ki

1809 yılı ortalarında, burada ilk ve son bölümlerini aktaracağım bir imparatorluk buyruğu açıklandı. Üslübu epey eleştirildi. Şöyle deniliyordu:

"Bunlar lânetli ve günahkârdırlar, ekmeğe küfreden kâfirlerdir, vergi memurunun sesine, yetimin feryadına kulak vermeyenlerdir, zümrüdüanka ve ejderha işlemeli don giyenlerdir, gözyaşlarının Kuzey'e doğru akmasına aldırmayanlardır; bunlar ırmaklarımızdaki ticareti kösteklemekte, denizlerimizin nicedir bozulmamış huzurunu bozmaktadırlar. Derme çatma, denize açılmaya elverişsiz teknelerin içinde, gece gündüz fırtınalarla boğuşmakta, kimseye bir hayırları dokunmamaktadır: Gemicilerin gerçek dostu değildirler ve hiçbir zaman da olmamışlardır. Denizcilere yardımcı olmak şöyle dursun, alçakça tepelerine çökmekte, onlara yıkım ve ölümden başka bir şey getirmemektedirler. Böylelikle, evrenin doğa yasalarını öylesine ayaklar altına almaktadırlar ki, ırmaklar taşıp kıyılarını aşmakta, uçsuz bucaksız ekin alanları sular altında kalmakta, oğullar babalarına başkaldırmakta, toprağın beti bereketi kalmamakta, kuraklık her yerde kol gezmektedir...

... İşte bu yüzden, Amiral Kvo-lang, bunların cezasını vermeyi size bırakıyorum. Asla unutmayın ki, hoşgörü ve merhamet imparatora vergi bir ayrıcalıktır, kulların kendilerine böyle bir ayrıcalık tanımaya kalkışmaları haddini bilmezlikten başka bir şey değildir. Onun içindir ki, aman tanımayın, hakça davranın, boyun eğdirin ve zafere ulaşın."

"Denize açılmaya elverişsiz tekneler" sözü hiç kuşkusuz gerçeği yansıtmıyordu. Amaç, korsanlara karşı sefere çıkacak olan Kvo-lang'ı yüreklendirmekti. Doksan gün kadar sonra, dul Çing'in kuvvetleri Orta Krallığın kuvvetleriyle

karşı karşıya geldi. Yaklaşık bin gemi savaşa tutuştu, sabahın ilk saatlerinden akşamın geç saatlerine kadar çarpışıldı. Çanlar çalıyor, davullar vuruluyor, küfürler yağdırılıp belâlar okunuyor, gonglar çın çın ötüyor, kehanetlerde bulunuluyor, topların gümbürtüleri birbirine karışıyordu. Sonunda, imparatorluk kuvvetleri darmadağın edildi. Ne yasaklanan hoşgörüyü uygulama fırsatı oldu, ne de salık verilen acımasızlığı. Kvo-lang, günümüzde bozguna uğrayan askerlerin akıllarına bile getirmek istemedikleri bir töreye uydu: Canına kıydı.

Irmak Boylarında Yılgı

Kibirli dulun altı yüz kadırgası ve zafer sarhoşu kırk bin korsanı, Xi Irmağı'nın ağızlarına yanaştılar, iskele sancak demeden her yeri ateşe verdiler, vur patlasın çal oynasın eğlendiler, kimbilir kaç çocuğu daha yetim bıraktılar. Köylerin tümünü yerle bir ettiler. Tek bir köyden alınan tutsakların sayısı bile bini aştı. Kamışlıklara ve çeltik tarlalarına sığınmaya çalışan yüz yirmi kadını, bebelerden birinin ağlaması ele verdi. Kadınlar daha sonra Macao'da köle olarak satıldılar. Epey uzağında da olsa, bu yağmacılığın yol açtığı gözyaşları ve yıkım, Göğün Oğlu Kia-king'in yüreğine ulaştı. Ama bazı tarihçiler, bu feryatların, onu, korsanların üstüne saldığı askerlerinin uğradığı bozgun kadar üzmediğini ileri sürerler. İşin aslı imparatorun, bayrakların, denizcilerin, askerlerin, savaş aygıtlarının, erzak, kâhin ve müneccimlerin sayısı bakımından akıllara durgunluk veren boyutlarda ikinci bir sefer düzenlemiş olmasıdır. Seferin komutanlığı ise bu kez Ting-kvei diye birine düştü. Korkunç sayıda imparatorluk kadırgası, Xi Irmağı çatalağzından girip korsan donanmasının önünü kesti. Dul, savaşa hazırdı. Savaşın güçlüğünün, dahası umarsızlığının farkındaydı; gece-

ler boyu, aylar boyu süren yağmacılık ve aylaklık adamlarını gevşetmiş, güçsüz düşürmüştü. Savaş bir türlü başlamıyordu. Güneş, tembel tembel yükseliyor, bir o yana bir bu yana eğilip duran kamışlara vuruyordu. İnsanlar ve silâhları bekliyordu. Öğle saatleri usandırıyor, öğleden sonraları geçmek bilmiyordu.

Ejderha ve Tilki

Gelgelelim, her gün akşama doğru imparatorluk donanmasının kadırgalarından gökyüzüne yükselen dingin ejderha sürüleri, usulca düşman gemilerinin güvertelerine ve çevre sulara iniyorlardı. Pirinç kâğıdı ve kamış saplarından yapılmış, tüyden hafif kuyrukluyıldızları andırıyorlardı, gümüşî ve kırmızı yanlarında benzer yazılar vardı. Dul, birbiri ardı sıra inen bu göktaşlarını kaygıyla inceledi ve üstlerindeki yazılarda, onca nankörlüğüne ve kendini bilmezliğine karşın tilkiyi korumaktan hiçbir zaman vazgeçmeyen ejderhanın uzun ve şaşırtıcı masalını okudu. Ay gökyüzünde gittikçe inceliyor, kâğıt ve kamıştan karaltılar her akşam nerdeyse ayırt edilemeyecek değişikliklerle aynı masalı taşıyorlardı. Yüreği kararan dul derin düşüncelere daldı. Ay gökyüzünde ve kızıl sularda dolunaya dönerken, masal da sonuna yaklaşmaktaydı. Tilki sonsuza dek bağışlanacak mıydı, yoksa sonsuza dek cezalandırılacak mıydı? Bunu kimse kestiremiyordu. Ama kaçınılmaz son yaklaşıyordu. Dul sonunda anladı. İki kısa kılıcını ırmağa attı, küçük bir sandalın içine diz çöktü ve imparatorluk donanmasının amiral gemisine götürülmesini buyurdu.

Hava kararmıştı. Gökyüzü ejderhalardan, bu kez sarı ejderhalardan geçilmiyordu. Dul, amiral gemisine çıkarken, "Tilki, ejderhanın kanadına sığınıyor," diye mırıldandı belli belirsiz.

Kutsanma

Tarih, tilkinin bağışlandığını ve ömrünün geri kalan yıllarını afyon ticaretine adadığını yazıyor. Ayrıca dulluğu da bırakmış, "Bilgi Işığı" anlamına gelen bir ad edinmiş kendine.

O günden sonra (diye yazmış Çinli bir tarihçi şiirsel bir dille) gemiler sessiz sakin seyreder oldular.

Tekmil ırmaklar suskunluğa büründü, tekmil denizler dinginliğe kavuştu. İnsanlar silâhlarını sattılar ve öküz alıp tarlalarını sürmeye koyuldular. Tanrılara sunular gömdüler, tepelere tırmanıp yakardılar, gün boyu kafesler arkasında şarkılar söyleyip eğlendiler.

GÜNAH TACİRİ KEŞİŞ EASTMAN

Bu Amerika'nın Âdemleri

Dapdar siyah giysileri ve yumurta topuk ayakkabılarıyla, mavi duvarların önünde ya da açık göğün altında iyice belirginleşmiş iki kabadayı ölümcül bir dansa kalkarlar; bıçak bıçağa bir danstır bu. Sonunda, bıçaklardan biri hedefini bulur, birinin kulağında kırmızı bir karanfil açar; kendini bir başına yerde bulan kabadayı dansı ölümün kollarında tamamlar. Ayakta kalan derin bir soluk alır, şapkasını başına yerleştirir ve son yılların bu kıyak dövüşün hikâyesini çevresindekilere anlatmakla geçirir. Eski Arjantin'inimizin yeraltı dünyasının tarihi böyle de özetlenebilir. New York'un eski yeraltı dünyasının tarihi ise hem daha afallatıcı, hem de daha ağır aksaktır.

Öbür Amerika'nın Âdemleri

New York çetelerinin tarihi (1928'de Herbert Asbury dört yüz sayfalık koca bir ciltte anlatmıştı) barbarların yaratılış

söylencelerinin bütün karmaşıklık ve acımasızlığını olduğu kadar, akıl almaz saçmalıklarının çoğunu da içerir: Bira imalâthanelerinin, zencilerin oturduğu ucuz kira evleriyle iç içe geçmiş mahzenleri; üç katlı yapılardan oluşan köhne bir New York; meclislerini lağım kanalları labirentinde toplayan Bataklık Melekleri gibi cinayet çeteleri; on-on bir yaşlarındaki küçük canileri devşiren Şafak Çocukları gibi katil çeteleri; bir miğfer gibi kulaklarına kadar indirdikleri içine yün tıkıştırılmış silindir şapkaları, pantolonlarının üstüne çıkardıkları gömleklerinin Bowery Caddesi rüzgârlarında uçuşan uzun etekleriyle (ama bir ellerinde kalın sopaları ve ceplerinden ucu görünen tabancalarıyla) birbaşlarına dolaşırlarken, gelip geçenlerin yılışık yılışık sırıttıkları, gözüpek ve irikıyım Çirkin Haydutlar; bir kargının ucuna geçirilmiş ölü bir tavşanı kendilerine bayrak edinerek kavgaya giren Ölü Tavşanlar gibi cinayet çeteleri; alnına yapıştırdığı yağlı perçemi, sapı maymun kafası biçiminde oyulmuş bastonu, kendi icadı olan ve başparmağına takıp düşmanının gözlerini oyduğu bakır âletle nam salmış Hanım Evlâdı John Dolan gibi adamlar; beş kuruş uğruna bir ısırışta canlı bir sıçanın kafasını koparan Kit Burns gibi adamlar; onun için gururla kaldırımları aşındıran üç kızın pezevenkliğini yapan, genç, sarışın ve donuk bakışlı Kör Danny Lyons gibileri; küçük bir New England köyünden gelmiş olan ve Noel arifesi kazançlarını mutlaka bir hayır kurumuna bağışlayan yedi kız kardeşin işlettiği cinsten, pencerelerinden kırmızı fenerler görünen sıra sıra evler; aç bırakıldıktan sonra köpeklerin üstüne salınan iri sıçanların içine tıkıldıkları sıçan kapanları; Çinlilerin işlettiği batakhane ve kumarhaneler; Sincap çetesinin bütün tayfalarıyla yatan ve durmadan dul kalan Kızıl Norah gibi kadınlar; Danny Lyons cinayetten darağacını boylayınca, dul kalmış kadınlar gibi gözyaşı döken ve ölen körün ardından kim daha çok gözyaşı

döktü tartışması sırasında Kibar Maggie tarafından gırtlağından bıçaklanan Kumru Lizzie gibi hatunlar; 1863'te bir hafta boyunca dinmek bilmez isyanlarda olduğu gibi yüz binanın yakılıp yıkıldığı, kentin nerdeyse ele geçirildiği çete ayaklanmaları; sonunda birinin denizin dibini boylarcasına ayaklar altında kalıp çiğnendiği, ardı arası kesilmeyen sokak kavgaları; Arap Yoske gibi bir hırsız ve at zehirleyicisi. İşte, New York'un yeraltı dünyasının karmakarışık tarihi, bütün bunlardan dokunmuş bir yamalı bohçadır. Ve bu tarihin en ünlü kahramanı, emrinde bin iki yüz adam bulunan Edward Delaney, namıdiğer William Delaney, namıdiğer Joseph Marvin, namıdiğer Joseph Morris, namıdiğer Keşiş Eastman'dır.

Kahraman

İnsanı, kimin kim olduğunu bir türlü çıkaramadığı maskeli balolar kadar tedirgin eden bu kimlik değişiklikleri, onun gerçek adını içermiyor; gerçek ad diye bir şey varsa tabii. Ama nüfus kütüğündeki kayıtlara göre, Brooklyn'in Williamburg kesiminde, sonradan Eastman diye Amerikanlaştırılmış olan Edward Osterman olarak doğdu. İşin tuhafı, yeraltı dünyasının bu fırtınalı kişiliği Yahudi'ydi. Haham sakallı adamların, dinin buyurduğu yönteme uygun olarak kesilmiş danaların kanı tümüyle akıtılmış ve üç kez yıkanmış etini güvenle yedikleri bir koşer lokantasının sahibinin oğluydu. 1892 yılında, on dokuz yaşına geldiğinde, babası ona bir kuşçu dükkânı açtı. Hayvanlara duyduğu hayranlık, onların davranışlarına ve inanılmaz masumluklarına duyduğu merak, ömür boyu sürecek bir uğraşa dönüşecekti. Yıllar sonra, Tammany derneğinin çilli şeflerinin sundukları puroları aşağılayarak geri çevirdiği ya da o yeni icatla, gondolun gayrimeşru çocuğu denebilecek otomobille en

lüks kerhaneleri dolaştığı bolluk döneminde, ikinci bir iş kurdu. Aslında bir paravandı bu. Yüz kedi ile dört yüzden fazla güvercin besliyordu, ama hiçbiri satılık değildi. Hepsini çok sever, sık sık mahallede koltuğunun altında mutlu bir kediyle gezintiye çıkar, bir sürü kedi de çabuk çabuk ardından gelirdi.

Sağlam yapılı, irikıyım bir adamdı. Boynu boğa gibi kısa ve kalın, göğsü fıçı gibi, kolları uzun ve boğumlu, burnu kırıktı; yüzü, yara bere içinde olmasına karşın, gövdesi kadar çarpıcı değildi; sığır çobanları ya da gemiciler gibi çarpık bacaklıydı. Gömlek ya da ceket giymediği çok olurdu, ama yumurta kafasına birkaç numara küçük melon şapkası tepesinden eksik olmazdı. İnsanlık, onun anısını yaşattı. Sinemanın alışılagelmiş gangster tipi, tombul, kadınsı Capone'a hiç benzemez, hık demiş Eastman'ın burnundan düşmüştür sanki. Louis Wolheim'ın, uzaktan rahmetli Keşiş Eastman'ı andırdığı için Hollywood'da iş bulduğu söylenir. Eastman, yeraltı âleminde kasıla kasıla dolaşırken omuzunda iri, mavi bir güvercin olurdu, tıpkı kıçının üstüne karatavuk tünemiş bir boğa gibi.

1890'ların ortalarında, halka açık dans salonları New York kentinde sürüsüne bereketti. Eastman da bunlardan birinde fedailik yapmıştı. Rivayet odur ki, bir gün bir dans salonunun müdürü onu kapıdan çevirecek olmuş; Keşiş de, işe alınacak gibi görünen ızbandut gibi iki herifi paspas yaparak ispatlayıvermiş bu iş için biçilmiş kaftan olduğunu. Tek kişilik bir ordu gibi herkesin yüreğine korku salan Keşiş, 1899'a kadar sürdürmüş fedailiği. Olay çıkaran bir başbelâsını huzura kavuşturdu mu, kalın sopasına bir çentik atarmış. Bir gece, kimseye bulaşmadan siyah birasını yudumlayan bir kele takılmış gözü, bir vuruşta leşini yere sermiş herifin. Sonradan, "Elliye bir çentik kalmıştı," diye açıklık getirmiş duruma.

Nüfuz Alanı

1899'dan sonra, Eastman namlı bir kabadayı olmakla kalmadı, seçimler sırasında kentin önemli bir bölgesini himayesine aldı. Bu batakhane bölgesinin kerhane ve kumarhanelerinden, sokak orospuları, yankesici ve hırsızlarından avantasını almaktan da geri kalmadı tabii. Tammany Derneği'nin politikacıları ve bazı kişiler onu hır çıkarsın diye tutarlardı. İşte, fiyat listesinden birkaç örnek:

Isırarak kulak koparma	15 dolar
Kol bacak kırma	19 dolar
Bacaktan zımbalama	25 dolar
Bıçaklama	25 dolar
Temize havale	100 dolar ve üstü.

El becerisini yitirmemek için, işi bitirmeyi zaman zaman doğrudan kendisi üstlenirdi.

Bir sınır sorunu (uluslararası hukukta rastlanan sorunlar kadar nazik ve belâlı bir sorun) Eastman'ı, rakip çetelerden birinin namlı reisi Paul Kelly ile karşı karşıya getirdi. İki çete arasında sağda solda meydana gelen vuruşma ve kapışmalar, birtakım bölgesel sınırların belirlenmesiyle sonuçlanmıştı. Eastman bir sabah erken saatlerde bu sınırları tek başına aşmaya kalkınca, Kelly'nin beş adamının saldırısına uğradı. Keşiş, muştası, maymunsu kolları ve copuyla, saldırganlardan üçünü yere sermeyi başardı, ama sonunda midesine iki kurşun yemekten kurtulamadı. Adamlar, nasıl olsa ölür diye bırakıp kaçtılar. Eastman, baş parmağıyla işaret parmağını kanayan yaralarına bastırıp, sendeleye sürüklene Eyalet Hastanesi'ne ulaştı. Hastanede haftalarca ateşler içinde hayatla ölüm arasında gitti geldi, ama kendisini öldürmeye yeltenenin adını vermedi. Taburcu olduğunda, çoktan patlak vermiş olan savaş, ardı arası kesil-

meyen çatışmalarla 1903 ağustosunun on dokuzuna kadar sürdü.

Rivington Sokağı Muharebesi

Polis dosyalarındaki solgun fotoğraflarına çok da benzemeyen, leş gibi alkol ve tütün kokan, kafalarına parlak renkli şeritlerle süslü hasır şapkalar geçirmiş yüz kahraman; her türlü yüz kızartıcı hastalıklığa yakalanmış, dişleri çürümüş, solunum yetersizliği ya da böbrek yetmezliği çeken yüz kahraman; Troya Savaşı'na ya da Bull Run Çarpışması'na katılmış savaşçılar kadar meçhul ve müthiş yüz kahraman... İşte, bu yüz adam, İkinci Cadde'nin üstünden geçen demiryolu köprüsünün gölgeleri altında bu karanlık savaşı başlatıverdi. Neden, Kelly'nin fedailerinin, Eastman'ın bir arkadaşının Rivington Sokağı'ndaki kumarhanesini basmaya kalkışmalarıydı. Fedailerden biri öldürülünce, kurşunlar havada uçuşmaya, altıpatlarlar konuşmaya başladı. Sinekkaydı tıraşlı bir sürü adam, demiryolu köprüsünün ayaklarını siper alarak, sessiz sakin kurşun yağdırdılar birbirlerine; ardından, takviye kuvvetleri olarak, her biri birer cephanelik gibi donatılmış kiralık arabalar sardı çevreyi.

Bu savaşın kahramanları neler hissetti dersiniz? Her şeyden önce (bana sorarsanız), yüz altıpatların duygusuz patırtısı arasında her an tahtalı köyü boylayabileceklerine kesinkes inanmışlardı; ikincisi (bana sorarsanız), her nedense, ilk kurşunlardan sıyırtırlarsa bir daha yara almayacaklarından en küçük bir kuşkuları yoktu. Aslında kesin olan tek şey, köprünün demir ayaklarının dibinde ve gecenin örtüsü altında kıyasıya vuruştuklarıydı. Polis iki kez araya girmeye kalktı, ikisinde de geri püskürtüldü. Şafağın ilk ışıklarıyla birlikte çarpışmanın hızı kesildi - sanki ayıp ya da uğursuzmuş gibi. Demiryolu köprüsünün koca

kemerleri altında yedi ağır yaralı, dört ölü, bir de güvercin ölüsü kaldı.

Çatlaklar

Keşiş Eastman'ın da hizmet sunduğu yerel politikacılar, bu tür çetelerin varlığını herkesin önünde hep yadsır ya da bunların sıradan spor kulüpleri olduğunu ileri sürerlerdi. Ama Rivington Sokağı'nda açıktan açığa girişilen bu savaş onları telâşa düşürmüştü şimdi. Ateşkes yapmak gerektiğini anlatabilmek için, Eastman'la Kelly arasında bir buluşma ayarladılar. Kelly (iş polisin duruma el koymasını engellemeye geldiğinde, Tammany Derneği'nin yüzlerce Colt'tan daha etkili olduğunu çok iyi bildiğinden) hiç nazlanmadan kabul etti; Eastman (iri, hayvansı gövdesinin verdiği kibirle) daha şiddetli, daha büyük kapışmalar çıksın diye can atmaktaydı. Buluşmaya yanaşmayacağı anlaşılınca, politikacılar hapse attırırız diye gözünü korkutmak zorunda kaldılar. En sonunda, iki namlı gangster, dişlerinin arasında birer koca puro, elleri altıpatlarlarında, çevrelerinde alesta bekleyen fedaileri, pis bir batakhanede karşı karşıya geldiler. Tam Amerikalılardan beklenecek bir karara vardılar: Anlaşmazlıklarını ringde yumruk yumruğa çözeceklerdi. Kelly deneyimli bir boksördü. Bronx'da bir ahırda yapılan dövüş muhteşem oldu. Seyre gelen yüz kırk kişi arasında, hafifçe arkaya itilmiş melon şapkalarıyla gangsterler ve içine bazen silâh saklanan kabarık saçlarıyla aftosları da vardı. Eastman'la Kelly'nin dövüşü iki saat sürdü ve berabere bitti. Bir hafta geçti geçmedi, vuruşmalar yeniden başladı. Keşiş bilmemkaçıncıkez tutuklandı. Tammany Derneği büyük bir gönül rahatlığıyla sıyrıldı işin içinden; yargıç, en temizinden on yıl hapis verdi Keşiş'e.

Eastman Almanya'ya Karşı

Keşiş, Sing Sing'den tahliye olduğunda başına gelenlerin şaşkınlığından hâlâ kurtulamamıştı; bin iki yüz kişilik çetesiyse paramparça olmuş, birbirine girmişti. Baktı çeteyi yeniden toparlayamayacak, kendi başına iş tutmaya başladı. 1917 eylülünün sekizinde, kalabalık bir caddenin ortasında kargaşa çıkardığı gerekçesiyle tutuklandı. Ertesi gün, daha da büyük bir kargaşaya katılmaya karar vererek, New York Ulusal Muhafızları'nın 106. Piyade Alayı'na yazıldı. Birkaç ay sonra alayıyla birlikte yurt dışına gönderildi.

Katıldığı savaşta neler yaptığını az çok biliyoruz. Tutsak almaya şiddetle karşı çıktığım ve bu içler acısı uygulamaya ne kadar karşı olduğunu bir seferinde yalnızca tüfeğinin dipçiğini kullanarak gösterdiğini biliyoruz. Yaralandıktan üç gün sonra hastaneden kaçıp cepheye döndüğünü biliyoruz. Montfaucon dolaylarındaki çarpışmalarda arkadaşları arasında sivrildiğini biliyoruz. Sonradan, Bowery Caddesi'ndeki birtakım küçük dans salonlarının, Avrupa'daki savaştan çok daha belâlı olduğunu söylediğini biliyoruz.

Esrarengiz, Mantığa Uygun Son

Keşiş Eastman'ın cesedi, 1920 Noelinde, gün ağarırken New York'un merkezindeki sokaklardan birinde bulunmuş. Cesette beş kurşun yarası saptanmış. Yerde yatanın ölü olduğundan bihaber bir sokak kedisi, şaşkın şaşkın cesedin çevresinde dolanıyormuş.

VURDUMDUYMAZ KATİL BILL HARRIGAN

Arizona'nın kuş uçmaz kervan geçmez çöllerinden bir görüntü, en başta Arizona ve New Mexico'nun kuş uçmaz kervan geçmez çöllerinden bir görüntü: Gümüş ve altın arayıcılarının kamplarıyla ün salmış bir ülke, uçsuz bucaksız topraklar ülkesi, dev masadağlar ve dingin renkler ülkesi, akbabalar tarafından tertemiz edilmiş beyaz iskeletler ülkesi. Bu koca ülkenin üzerinde bir başka görüntü: Atının sırtına sımsıkı yerleşip, amansız altıpatlarlarından çıkan görünmez kurşunlarla (efsunluymuşçasına) çok uzaklardan adam vuran bir delikanlı, Yumurcak Billy.

Değerli maden damarlarıyla kaplı, kıraç, ışığıyla göz kamaştıran çöl. Yetişkinlerin adaletine, "Meksikalıları saymazsak" yirmi bir ölü borç takarak yirmi bir yaşında ölen çocuk.

Larva Evresi

Sonradan hem yılgı, hem de övgüyle Yumurcak Billy adıyla ün salacak olan adam, 1859 dolaylarında New York kentindeki salaş bir evin bodrum katında dünyaya geldi. Hayatın-

dan bezmiş İrlandalı bir dölyatağından fırladığı, ama zenciler arasında büyüdüğü söylenir. Berbat kokularla kıvırcık saçlı kafaların kargaşası arasından, yüzündeki çiller ve dağınık kızıl saçlarıyla edindiği üstünlükle sıyrıldı. Beyazlığıyla övünç duyuyordu; çelimsiz, yabanıl ve duygusuzdu. On iki yaşında Bataklık Melekleri'ne, mahallenin lağım kanallarında iş gören o bitirim çetesine katıldı. Ortalığı yoğun bir sisin kapladığı gecelerde, leş gibi kokan labirentten dışarı çıkıp bir Alman gemicinin peşine takılırlar, kafasına bir şey indirip adamı geberttikten sonra donuna kadar soyarlar, sonra da çıktıkları pisliğe sinsi adımlarla geri dönerlerdi. Reisleri, at zehirleyicisi olarak da ün salmış, Gazhane Jonas namıyla maruf, kır saçlı bir zenciydi.

Bazen, bir kadın, rıhtımdaki batakhanelerden birinin üst kat penceresinden kurban adayının başından aşağı bir kova kül boşaltır, adam soluksuz kalıp öksürüğe boğulurken Bataklık Melekleri üstüne çullanır, adamı bodrum katlarından birine sürükler, soyup soğana çevirirlerdi.

Sonradan Yumurcak Billy adıyla ün salacak olan Billy Harrigan'ın çıraklık yılları böyle geçti işte. Bowery'deki tiyatroları da hiç boşlamaz, özellikle de kovboy melodramlarını (belki de bunların kendi yazgısının belirti ve simgeleri olduğunun farkında bile olmadan) hiç kaçırmazdı.

Batı'ya!

O günlerde, bu vurdukırdılı oyunların, (perde tam zamanında açılmayınca üst balkondaki ayaktakımının "Kaldırın ulan şu çaputu!" diye bağırmaya başladığı) Bowery tiyatrolarını tıklım tıklım doldurmasının nedeni çok basitti: O sıralar bütün Amerika, Uzak Batı'nın albenisine kaptırmıştı kendini. Günbatımının ötesinde, Nevada ve California'nın altın madenleri yatıyordu. Günbatımının ötesinde, balta-

ların yere serdiği kızıl selviler; yabansığırlarının koca kızıl yüzleri; Brigham Young'ın kastor şapkası ve çokkarılı yatağı; kızılderili törenleri ve saldırıları; çöllerin temiz havası; göz alabildiğince uzanan otlaklar; ve toprağın kendisi, yakınlığı tıpkı denizin yakınlığı gibi insanın yürek atışlarını hızlandıran toprağın kendisi. Batı çağırıyordu. O yıllarda bir söylenti yavaş yavaş yayılıp durmaktaydı. Binlerce Amerikalının Batı'yı ele geçirmekte olduğu söyleniyordu. Bu yarışa, 1872 dolaylarında kodesten kaçan, çıngıraklıyılan kadar sinsi Bill Harrigan da katıldı.

Bir Meksikalının Yıkılışı

Tarih (filmlerini kısa, kesik görüntülerden oluşturan bazı film yönetmenleri gibi) şimdi de karşımıza, azgın suların ortasındaymışçasına her şeye kadir çölün ortasına yerleştirilmiş, tehlikelerle dolu bir bar görüntüsü çıkarıyor. Vakit, 1873 yılının uğultulu bir gecesi; yer, New Mexico'nun Büyük Ovaları. Dört bir yöre, nerdeyse insanın yüreğine ürpertiler salacak kadar düz ve çıplak; fırtına yüklü bulutları ve ayıyla gökyüzü, çatlak oyuklardan ve dağlardan geçilmiyor. Bir sığır kafatası, gölgeler arasında çakal ulumaları ve çakal gözleri, sırın gibi atlar ve salondan dışarı uzanan bir ışık demeti. İçerde, tezgâha dayanmış, irikıyım, ama yorgun adamlar içkilerini yuvarlayıp yeni bir kavgaya ısınırlarken yılan ve kartal kabartmalı iri gümüş paralarla oynayarak caka satıyorlar. Donuk bakışlı bir sarhoşun dudakları arasında bir şarkı. Aralarında bol s'li bir dil konuşanlar var; öbürlerinin bunları horlayıp aşağıladığına bakılırsa, İspanyolca olmalı bu dil. Kızıl saçlı apartman faresi Bill Harrigan da tezgâhta içkisini yudumlayanlar arasında. İspirtodan farksız içkiden birkaç kadeh yuvarlamış, belki de cebinde beş parası kalmadığından bir kadeh daha isteyip isteme-

mek arasında gidip geliyor. Çöl adamları arasında biraz pısmış gibi. Bu heybetli, şamatacı, şen şakrak adamların yabanıl sığırları ve koca koca atları yola getirmedeki ustalığından nefret ediyor. Ansızın bir ölüm sessizliği çöküyor ortalığa, bir tek şarkısını mırıldanmayı sürdüren sarhoşun sesi bozuyor suskunluğu. İçeri giren, iriyarı, güçlü kuvvetli bir Meksikalı; yüzü, yaşlı kızılderili kadınların yüzüne benziyor. Kafasında kocaman bir sombrero, belinde bir çift altıpatlar. Kırık dökük bir İngilizceyle, kafayı tütsüleyen orospu çocuğu gringoların cümlesine iyi akşamlar diliyor. Karşılık vermeyi göze alan yok. Bill, adamın kim olduğunu soruyor. Korkuyla, Dago'nun -yani Diego'nun- Chihuahualı Belisario Villagran olduğunu fısıldıyorlar kulağına. O anda müthiş bir patlama duyuluyor. Uzun boylu adamların arkasına sığınıp herife ateş eden, Bill'den başkası değil. Önce Villagran'ın elindeki kadeh düşüyor, sonra da Villagran'ın kendisi. İkinci bir kurşuna gerek kalmıyor. Yerde iki seksen yatan adama dönüp bakmaya bile gerek görmeyen Bill, yarım kalan sohbeti tamamlıyor. "Öyle mi?" diyor sözcükleri uzatıp yayarak. "Ben de, New Yorklu Yumurcak Billy." Sarhoşun ağzında hâlâ aynı şarkı, olup biten umurunda değil.

Bill'in, bardakilerin gözünde o saat ilâh kesildiğini kestirmek güç olmasa gerek. Çevresindekilerle el sıkışıp övgüleri, tebrikleri ve viskileri kabul ediyor. İçlerinden biri, Bill'in tabancasının kabzasında hiç çentik olmadığını görünce, Villagran için bir çentik atmasını öneriyor. Yumurcak Billy, adamın uzattığı çakıyı cebine atıp, "Meksikalıları saymaya değmez," diyor. Belki bu kadarla da kalmıyor. Bill, o gece battaniyesini ölünün yanına seriyor ve -kılı kıpırdamadan- gün ağarana dek deliksiz bir uyku çekiyor.

Gebertmek İçin Gebertmek

Altıpatlardan çıkan o ballı kurşunla birlikte, kahraman Yumurcak Billy (on dört yaşında) doğmuş, sinsi Bill Harrigan ölmüştü. Lağım kanallarından fırlayıp kurbanlarının beynini dağıtan oğlan, sınırboylarının yiğidi olup çıkmıştı. Kendi kendine ata binmeyi öğrendi; Oregonlular ve Californialılar gibi gövdesini geriye vererek değil de, Wyoming ya da Texas usulü eyerde dimdik oturarak at sürüyordu. Çevresinde yaratılan efsaneye hiçbir zaman cuk oturmadı, ama her geçen gün biraz daha yaklaştı. Kovboyun içinde New Yorklu hayduttan bir şeyler taşıdı hep; daha önce zencilere duyduğu nefreti Meksikalılara yöneltti, ama son sözleri İspanyolca bir küfür olacaktı. Sığır çobanlarının kural tanımaz yaşama sanatını öğrendi. Daha güç bir başka sanatı da, adam yönetme sanatını da öğrendi. Bu iki sanat, iyi bir davar hırsızı olmasını sağladı. Zaman zaman, Eski Meksika'nın gitarlarına ve kerhanelerine kaptırıyordu kendini.

Uyur uyanıklığın perili uyuşukluğuyla, çoğu zaman dört gün dört gece süren kalabalık âlemler düzenlerdi. Sonunda, çatlayacak hale gelince, hesabı kurşunlarıyla görürdü. Tetiğe basan parmağı titremediği sürece, tüm sınırboylarının yürekleri en çok titreten (belki de en meçhul ve en yalnız) adamı oldu. Sonradan onu öldürecek olan arkadaşı Şerif Pat Garrett bir seferinde Billy'ye, "Ustalığımı, tüfekle yabansığırı vurarak yaptığım idmanlara borçluyum," diyecek olmuş; Billy de, "Ben de ustalığımı, altıpatlarımla teneke kutu ve adam vurarak yaptığım idmanlara borçluyum," diye yanıt vermişti alçakgönüllülükle.

Ayrıntılar hiçbir zaman öğrenilemez, ama "Meksikalıları saymazsak" ardında yaklaşık yirmi bir ölü bıraktığını biliyoruz. Akıllara durgunluk veren yedi yıl boyunca, pervasızlığı sonuna kadar yaşadı.

Yumurcak Billy, 25 Temmuz 1880 gecesi, siyahbeyaz benekli atıyla, Fort Sumner'ın anacaddesinden, daha doğrusu tek caddesinden dörtnala aşağı vurdu. Bunaltıcı bir sıcak vardı; sokak lâmbaları yakılmamıştı. Bir verandada salıncaklı sandalyesinde oturmakta olan Şerif Garrett tabancasını çekip Yumurcak'ın karnına bir kurşun salladı. At yoluna devam etti; sürücüsü ise tozlu yola yuvarlandı. Garrett bir el daha sıktı. Kasabalılar (vurulanın Yumurcak Billy olduğunu bildiklerinden) pencerelerinin kepenklerini sımsıkı kapadılar. Yumurcak, çok uzun süre acılar içinde kıvrandı. Sabahleyin, güneş tepeye çıktığında, kasabalılar ortaya çıkıp yavaş yavaş yaklaştılar, Billy'nin silâhlarını aldılar. Ruhunu çoktan teslim etmişti. Yüzünde, ölülere özgü o tükenmiş anlatımı gördüler.

Billy'yi tıraş ettiler, sırtına hazır giysiler geçirdiler, korkulu ve alaycı bakışlar arasında Fort Sumner'ın en büyük dükkânının vitrininde sergilediler. Kilometrelerce uzaklardan atlar ve arabalarla adamlar geldi Billy'yi seyretmeye. Üçüncü gün, yüzüne makyaj yapmaları gerekti. Dördüncü gün, şenlikle gömüldü.

GÖRGÜSÜZ GÖRGÜ HOCASI KÔTSUKÉ NO SUKÉ

Bu hikâyede anlatacağımız alçaklığın konusu, Ako şatosunun efendisinin şerefini iki paralık ederek ölümüne yol açan, sonra da hak ettiği intikamla yüz yüze geldiğinde (bir soylu olarak görevi olmasına karşın) harakiri yapmaya yanaşmayan bahtsız bir saray görevlisi, görgüsüz görgü hocası Kira Kôtsuké no Suké. Güçlü bağlılıkları canlandırdığı ve ölümsüz bir girişim için gerekli fırsatı yarattığı için, bütün insanlık şükran duymalı ona aslında. Bu olayın anısına yüz kadar roman, inceleme, doktora tezi ve opera yazılmış; bu konuyu işleyen porselen çanak çömlekleri, benekli lâciverttaşlarını ve lak işlerini saymıyoruz bile. Hikâye her şeye el atan beyazperdenin de çok işine yaramış, çünkü "Kırk Yedi Komutanın İbret Verici Öyküsü" -adı bu- Japon sinemasının en sık başvurulan esin kaynağı olmuş. Bu büyük ilginin de gösterdiği gibi, kılı kırk yararcasına belgelenmiş şöhret, haklı olmanın da ötesinde, herkesin doğruluğunu hemen onaylayacağı bir şöhrettir.

Ben, A. B. Mitford'ın anlatısından yola çıkıyorum; Mitford, okurun ilgisini dağıtabilecek yerel renklere yer ver-

memiş, muhteşem hikâyenin akıcılığına öncelik tanımış. Doğulu özelliklerin eksikliği, elimizde doğrudan Japoncadan çevrilmiş bir yorum olduğunu düşündürüyor bana.

Çözülen Kurdele

1702 ilkbaharının geride kaldığı günlerden bir gün, Ako şatosunun saygıdeğer efendisi Asano Takumi no Kami, bir imparatorluk elçisini ağırlamak, yedirip içirmekle görevlendirildi. İki bin üç yüz yılın (bunun bir bölümü mitologyaydı) imbiğinden süzülüp gelen görgü kuralları, böyle bir durumda uygulanması gereken törenleri tartışılmaz biçimde belirliyordu. Elçi, Mikado'yu temsil etmekteydi, ama simgesel biçimde ya da dolaylı yoldan; bu kılcal ayrımı hem büyümsemeden, hem de küçümsemeden özenle değerlendirmek gerekmekteydi. Sonradan ölümcül yanlışlara yol açabilecek gafları önlemek amacıyla, görgü hocası olarak Yedo sarayından bir yüksek görevli gönderildi elçiden önce. Sarayın rahatından uzak kalan, belki de kendini ceza olarak bir köy dinlencesine ya da bir çeşit sürgüne gönderilmiş hisseden Kira Kôtsuké no Suké, görevini yerine getirmek için en küçük bir zahmete girmedi. Dahası, çalımından geçilmiyor, kendini beğenmişliğini zaman zaman küstahlığa vardırıyordu. Öğrencisi, şatonun efendisi, onun bu aşağılamalarını görmezden gelmeye çalışıyordu. Nasıl karşılık vereceğini bilemiyor, katı görev anlayışı onu zora başvurmaktan alıkoyuyordu. Bir gün, çorabının kurdelesinin çözülmüş olduğunu fark eden görgü hocası, şatonun efendisinden kurdeleyi bağlamasını istedi. Takumi no Kami, öfkeden yanıp tutuşmasına karşın, hiç ses çıkarmadan bağladı kurdeleyi. Görgüsüz görgü hocası, ona, kafasının hiçbir şey almadığını, bu kadar kötü bir düğümü ancak bir dangalağın atabileceğini söyledi. Şatonun efendisi, artık dayanamadı,

kamasını çekti, hocanın kafasına doğru şöyle bir savurdu. Alnında ince bir kan izi beliren Kôtsuké no Suké, pılısını pırtısını toplayıp kaçtı oradan.

Birkaç gün sonra askerî meclisin verdiği ceza belli oldu: Takumi no Kami kendi elleriyle canına kıyacaktı. Ako şatosunun orta avlusuna, kırmızı keçe halıyla kaplı bir yükselti kuruldu. Kara yazgılı adam yükseltide belirdi. Kendisine uzatılan, sapı değerli taşlarla bezeli altın hançeri aldıktan sonra herkesin önünde suçunu itiraf etti, beline kadar soyundu, iki törensel darbeyle bağırsaklarını deşip bir samuray gibi öldü. Keçe halı kırmızı olduğu için, uzaktaki seyirciler kanı görememişlerdi. Ak saçlı bir adam (mahkûmun sağ kolu, akıl hocası Oişi Kuranosuke) saygılı adımlarla ilerledi, kılıcını kaldırdı, bir vuruşta kelleyi gövdeden ayırdı.

Düzmece Alçaklık

Takumi no Kami'nin şatosuna el konuldu, komutanları dağıtıldı, ailesi beş parasız ortada kaldı, leke sürülen adına sövgüler, lânetler yağdırıldı. Söylentilere kulak verilecek olursa, Takumi no Kami'nin canına kıydığı gece, kırk yedi komutanı birlik olup bir dağın kimselerin erişemeyeceği bir yerinde toplanmışlar, bir yıl sonra olacakları en ince ayrıntılarına kadar tasarlamışlardı. Gerçekteyse, düşündüklerini adım adım ve büyük bir temkinlilikle uygulamak zorunda kalmışlar; bazı toplantılarını da erişilmez bir dağ doruğunda değil, bir korunun içindeki küçük bir tapınakta, içinde bir ayna bulunan dikdörtgen bir kutudan başka eşyası olmayan, eski püskü, ahşap bir kulübede yapmışlardı. İntikam almak için yanıp tutuşuyorlar, ama nasıl intikam alacaklarını bilemiyorlardı.

Nefretlik görgü hocası Kira Kôtsuké no Suké, evini daha da korunaklı kılmıştı; tahtırevanını ok ve kılıç ustası asker-

ler korumaktaydı. Casuslarına çok güveniyordu; hepsi de satın alınamaz, uyanık ve sinsi casuslardı. İntikamcıların önderi olduğu sanılan akıl hocası Kuranosuke'yi yakından izliyor, gözetliyorlardı. Kuranosuke adım adım izlendiğini bir rastlantı sonucu öğrendi ve bütün intikam planını bunun üstüne kurdu.

Güz renklerinin imparatorluğun hiçbir yerinde oradaki kadar güzel olmadığı bir kente, Kyoto'ya taşındı Kuranosuke. Kumarhanelere, meyhanelere, kerhanelere dadandı. Ağarmış saçlarına bakmadan, orospularla, şairlerle, zaman zaman daha da beterleriyle düşüp kalkmaya başladı. Günlerden bir gün, sık sık gittiği batakhanelerden birinden kapı dışarı edildiğinde, yüzükoyun yere kapaklandı; kafası kendi kusmuğuna gömülü, sokağın ortasında sızdı kaldı.

Sabahleyin onu bu durumda gören bir Satsumalı, hem yüreği parçalanarak, hem de öfkeden kudurarak, "Bak sen şu işe!" dedi. "Asano Takumi no Kami'nin akıl hocası Oişi Kuranosuke değil mi bu? Canına kıyan efendisine el vermişti. Ama efendisinin öcünü alacak yürek yokmuş bu herifte anlaşılan. Zevke, safaya, rezilliğe vurmuş kendini. Demek, samuraylığa layık değilmiş!"

Sonra da, hâlâ uyumakta olan Kuranosuke'yi ayağıyla dürtükleyip suratına tükürdü. Casuslar bu kepazeliği bildirdiklerinde, Kôtsuké no Suké rahat bir nefes aldı.

Rahat bir nefes almakla kalsa iyi. Karısını ve küçük oğlunu başından savıp, kerhaneden bir odalık satın aldı. Kuranosuke'nin bu müthiş rezillik oyunu, düşmanının yüreğini ferahlattı, tetikte durmayı bırakıp gevşemesini sağladı. Böylece Kôtsuké no Suké muhafızlarının yarısına yol verdi.

Kırk yedi komutan, 1703 kışının en sert gecelerinden birinde, Yedo varoşlarında, bir köprüyle bir iskambil kâğıdı fabrikasının bitişiğindeki cascavlak, rüzgârlı bir bahçede

buluştu. Efendilerinin bayrakları ellerinde, oradan yürüyüşe geçtiler. Ama baskını başlatmadan önce, düşmanlarının komşularına haber salıp gece eşkiyası ya da haydut olmadıklarını, şaşmaz adalet adına askerî bir harekâta giriştiklerini bildirdiler.

Yara İzi

Kira Kôtsuké no Suké'nin sarayına iki koldan saldırdılar. Ön kapıya yüklenen ilk saldırı kolunun başında akıl hocası vardı. İkinci saldırı koluna ise, on altısına basmak üzere olan büyük oğlu komuta ediyordu; o gece öldü. Bu yaşanmış karabasanın her anını her tarih kitabı yazar: Duvardan ip sarkıtıp kurnazca avluya inişlerini; davulların saldırıyı duyuruşunu; sarayı savunanların oradan oraya koşuşturmalarını; damın dört yanına yerleştirilmiş okçuları; okların hızla uçup bir insanın canalıcı organlarına saplanışını; kana bulanan porselenleri; önce yakıp kavuran, sonra dondurup buz kesen ölümü; kıyımın umursamazlığını ve kargaşasını. Dokuz komutan oracıkta can verdi; sarayı savunanlar da yiğitlikte onlardan geri kalmadılar, geri çekilmeyi bir an akıllarından geçirmediler. Ama gene de, geceyarısını az geçe, direniş tümden kırıldı.

Bu sadakat gösterisinin gerçekleştirilmesine neden olan alçak Kira Kôtsuké no Suké ise ortalıkta yoktu. Sarayda aramadık yer bırakmadılar, ama iki gözü iki çeşme kadın ve çocuklardan başka kimseyi bulamadılar. Komutanlar Kira Kôtsuké no Suké'yi bulmaktan umudu kesiyorlardı ki, akıl hocası sarayın efendisinin döşeğinin hâlâ sıcak olduğunu fark etti. Yeniden aramaya koyuldular ve çok geçmeden bronz bir aynanın gizlediği dar bir pencere buldular. Aşağıda, karanlık küçük bir avluda, beyazlar içinde bir adam onlara bakıyordu. Sağ elinde tuttuğu kılıç tir tir titriyordu.

Aşağı indiklerinde, adam hiç karşı koymadan teslim oldu. Alnında hâlâ bir yara izi, Takumi no Kami'nin hançeriyle kazımış olduğu mühür.

O zaman, tepeden tırnağa kana bulanmış olan komutanlar, nefret ettikleri düşmanlarının önünde diz çöktüler; ona, görgü hocası yüzünden yitirdikleri Ako şatosu beyinin komutanları olduklarını söylediler ve bir samuraya yakışır biçimde intihar etmesini istediler.

Böyle bir korkağa böyle bir onur sunmak boşunaydı oysa. Kôtsuké no Suké, onur nedir bilmeyen bir adamdı. Gün ağarırken, boğazını kesmek zorunda kaldılar.

Tanıklık

İntikamlarını (ama öfkeye kapılmadan, ortalığı velveleye vermeden ve aman tanımadan) almış olan komutanlar, efendilerinin yattığı tapınağa doğru yola koyulmuşlar.

Kira Kôtsuké no Suké'nin insanın tüylerini diken diken eden kellesini bir kovanın içinde taşırlarken, bir yandan da nöbetleşe çevreyi kolluyorlarmış. Günışığında kırlardan giderek tüm ili boydan boya geçmişler. Yol boyunca, gözyaşları içinde çevrelerini saran insanların hayır dualarını almışlar. Sendai Prensi onları sofrasına buyur etmişse de, efendilerinin nerdeyse iki yıldır onları beklediğini söyleyerek geri çevirmişler prensin çağrısını. Efendilerinin karanlık mezarına vardıklarında, düşmanlarının kellesini bir sunu sunar gibi mezarın başına bırakmışlar.

Yüksek Mahkeme sonunda kararını vermiş. Bekledikleri bir kararmış bu: İntihar etme ayrıcalığı tanmıyormuş hepsine. Onlar da intihar etmişler, üstelik bazıları coşkulu bir soylulukla kıymışlar canlarına; efendilerinin yambaşında toprağa verilmişler. Erkekler, kadınlar ve çocuklar bu sadık adamların mezarı başında toplanıp dua etmişler.

Satsumalı

Mezarın başında toplananlar arasında, uzun bir yoldan geldiği anlaşılan, üstü başı toz toprak içinde, bitkin bir delikanlı da varmış. Oişi Kuranosuke'nin mezartaşına kapanıp haykırıyormuş: "Kyoto'da bir kerhanenin kapısının önünde sızmış yatarken görmüştüm seni. Efendinin intikamını almayı planladığın aklımın ucundan bile geçmemişti. Seni efendisine ihanet eden bir asker sanıp yüzüne tükürmüştüm. Beni bağışlamanı dilemeye geldim huzuruna." Böyle demiş ve oracıkta harakiri yapıp canına kıymış.

Tapınağın rahibi de, onun bu davranışı karşısında çok duygulanmış, komutanların yanına gömmüş onu.

Kırk yedi sadık adamın öyküsü burada sona eriyor; ama aslında bu öykünün sonu yok, çünkü belki de sadakat nedir bilmeyen, ama bir gün sadakat gösterme umudunu hiçbir zaman tümden yitirmeyen bizler, onları sözlerimizle onurlandırmayı sürdüreceğiz.

MASKELİ BOYACI MERVLİ HÂKİM

Angélica Ocampo'ya

Yanılmıyorsam, Horasan'ın Peçeli (ya da, sözcüğü sözcüğüne, Maskeli) Peygamberi Mokanna'yla ilgili başlıca bilgi kaynaklarının sayısı dördü geçmez: a) el-Baladurî'nin derlediği *Halifeler Tarihi*'nin bazı bölümleri; b) Abbasîlerin vakanüvisi İbn Ebî Tahir Tayfur'un kaleme aldığı *Dev'in Elkitabı* ya da *Düzeltmeler ve Gözden Geçirmeler Kitabı*; c) Peygamber'in kutsal kitabı olan *Siyah Gül* ya da *Gizli Gül*'deki ürkünç sapkınlıkların çürütülmesini içeren *Gülün Yok Edilmesi* adlı Arapça elyazması; ve d) Trans-Hazar Demiryolu için yapılan kazılar sırasında mühendis Andrusov tarafından günışığına çıkarılan ve güçlükle okunabilen bazı sikkeler. Bugün Tahran'daki Sikke Koleksiyonu'nda bulunan bu sikkelerin üzerinde, *Gülün Yok Edilmesi*'nin ana bölümlerini özetleyen ya da düzelten bazı Farsça beyitler yer almaktadır. Gül'ün aslı kayıptır; çünkü 1899'da bulunan ve *Morgenländisches Archiv* tarafından çarçabuk yayımlanan elyazmasının düzmece olduğunu, önce Horn, sonra da Sir Percy Sykes açıklamıştır.

Peygamber, Batı'daki ününü, Thomas Moore'un, İrlandalı

bir yurtseverin aşırı duygusallığıyla yüklü, bitmek bilmeyen bir şiirine borçludur.

Kızıl Boya

Çağının ve ülkesinin insanları tarafından sonradan Peçeli Peygamber diye anılacak olan Hâkim denen adam, Hicrî 120 yılında (İS 736) Türkistan'da doğdu. Bağları, bahçeleri, otlakları alabildiğine uzanıp giden çöle hüzünle bakan eski Merv kentiydi yurdu. Kentlilerin soluğunu kesen, siyah hüzüm salkımlarının üzerini külrengi bir örtüyle örten toz bulutları ortalığı kaplamamışsa, öğle vakti, göz kamaştırıcı bir beyaza keserdi Merv kenti.

Hâkim, bu bezgin kentte büyüdü. Amcalarından birinin, onu, o zamanlar kâfirlerin, sahtekârların, hilebazların sanatı olan yün boyama işine çırak olarak aldığını biliyoruz. O kâfir, sahtekâr ve hilebazların, sonradan, Hâkim'in sıra saygı tanımaz hayatının ilk alçaklıklarının esin kaynağı olacaklarını da. *Gülün Yok Edilmesi*'nin ünlü sayfalarından birinde, Hâkim'in şu sözleri aktarılır:

"Yüzüm altın suyuna batmıştır, ama ben boyalarımı karıp demlendirdim, ikinci gece taranmamış yünü boyaya bastırdım, üçüncü gece işlenmiş yüne boyayı emdirdim. Adaların hükümdarları hâlâ bu kızıl kumaş için birbirlerini yer durur-lar. Diyeceğim, gençlik çağımda, Allah'ın işine karıştım, O'nun yarattığı gerçek renklere hile karıştırarak günaha girdim. Melek, koçun kaplanla aynı renkte olmadığını söylemişti; Şeytan da, Yüce Allah'ın koçla kaplanın aynı renkte olmalarını istediğini, her şeye kadir Yüce Allah'ın benim ustalığımdan ve boya sırlarımdan yararlandığını. Ama artık, Meleğin de, Şeytanın da hakikatten saptıklarını ve bütün renklerin iğrenç olduğunu biliyorum."

Hicrî 146 yılında, Hâkim, Merv'den kayboldu. Kazanları ve boya fıçıları, bir Şiraz kılıcı ve bir tunç aynayla birlikte, paramparça bulundu.

Boğa

158 yılının Şaban ayı sonlarıydı, çölde hava dupduruydu; birtakım adamlar, Merv yolu üzerindeki bir kervansarayın kapısının önüne oturmuş, akşam göğüne bakıyor, benliği dizginleme ve oruç tutma dönemini başlatacak olan Ramazan ayının hilâlini gözlüyorlardı. Bunlar köleler, dilenciler, at tacirleri, deve hırsızları ve kasaplardı. Yere çömelip birbirlerine sokulmuş, işareti bekliyorlardı ağırbaşlılıkla. Gözleri günbatımmdaydı ve günbatımı kum rengindeydi.

Işıl ışıl titreşen çölün (ki güneşi yakıp kavurur, ayı ürpertip dondurur) öte ucundan, dev gibi görünen üç karaltının yaklaştığını gördüler. İnsandılar, ama ortadakinin başı boğa başıydı. İyice yaklaştıklarında, anlaşıldı ki, ortadaki adamın yüzü bir maskeyle örtülü, yoldaşlarıysa kördü.

Kervansarayın kapısının önünde oturanlardan biri (Binbir Gece Masalları'nda olduğu gibi) kerametinin sırrını açıklamasını istedi adamdan. Maskeli adam da dedi ki: "Onlar kör, çünkü benim yüzüme baktılar."

Pars

Abbasîlerin vakanüvisinin kayıtlarına bakılırsa, çölden gelen adam (sesinde benzersiz bir yumuşaklık vardı, belki de o yabanıl maskeden hiç beklenmediği için öyle geliyordu insana), kervancılara, nedamet ayını başlatacak işareti beklediklerini bildiğini, ama kendisinin çok daha büyük bir işaretin vaizi, ömür boyu nedamet ve şehadetin vaizi olduğunu söyledi. Kendisini Osman'ın oğlu Hâkim diye tanıttıktan

sonra, Hicrî 146 yılında evine bir adamın girdiğini, abdest alıp namaz kıldıktan sonra bir palayla kafasını kesip Cennet'e götürdüğünü anlattı. Yabancının (vahiy meleği Cebrail'di bu) sağ elinde tuttuğu Hâkim'in kellesi Cennet'in en yüce katına, Allah'ın huzuruna çıkarılmış, Allah da onu peygamberlikle görevlendirmişti; ona öyle eski sözcükler öğretmişti ki, o sözcükleri söyleyenin ağzı yanardı; yüzünü öyle bir nurla aydınlatmıştı ki, ölümlü gözler bakmaya dayanamazdı. İşte yüzüne bu yüzden maske takıyordu. Yeryüzündeki insanların tümü yeni yasaya bağlılıklarını açıkladıklarında, Yüz onlara açılacak ve meleklerin çoktan tapınmakta oldukları Yüz'e insanlar da açıktan açığa tapınabileceklerdi. Hâkim, görevini açıkladıktan sonra, onları kutsal savaşa, cihada ve şehitlik mertebesine erişmeye çağırdı.

Köleler, dilenciler, at tacirleri, deve hırsızları ve kasaplar, Hâkim'in çağrısına kulak asmadılar. Biri, "Büyücü!" diye bağırdı; bir başkasının, "Düzenbaz!" diye haykırdığı duyuldu.

İçlerinden birinin yanında bir pars vardı; belki de, İranlı avcıların yetiştirdiği cinsten, acımasız, ipek gibi parlak bir hayvan. Nasıl olduysa oldu, pars birden zincirlerini koparıverdi. Maskeli peygamber ve iki yoldaşı dışında, herkes birbirini çiğneyerek kaçıştı, çil yavrusu gibi dağıldı. Hep birlikte geri döndüklerinde bir de baktılar, peygamber hayvanın gözlerini kör etmiş. Parsın pırıl pırıl parıldayan ölü gözlerini görünce, Hâkim'in önünde secdeye geldiler, onun doğaüstü güçlerini kabul ettiler.

Peçeli Peygamber

Abbasî halifelerinin vakanüvisi, Horasan'da Peçeli Hâkim'in namının yürümesini yazarken pek o kadar istekli görünmüyor. En ünlü kabile reislerinin başarısızlığa uğrayıp çarmıha gerilmesiyle büyük acılara boğulan Horasanlılar, Nur Yüz-

lü'nün öğretilerine umarsızca bir coşkuyla sarıldılar, armağan olarak kanlarını döküp altınlarını sundular. (Hâkim, artık o yabanıl maskesini çıkarıp atmış, yüzünü değerli taşlarla bezeli dört kat beyaz ipekten bir peçeyle örter olmuştu. Ülkeye hükmeden Ben-i Abbas hanedanını simgeleyen renk siyahtı; Hâkim ise Koruyucu Peçesi, sancakları ve sarıkları için tam karşıt rengi, beyazı seçmişti.) Sefer iyi başladı. Hiç kuşku yok ki, Düzeltmeler Kitabı'na bakarsanız, Halife'nin ordularının her yerde muzaffer olduklarını görürsünüz; ama dikkatli okur, her zaferden sonra komutanların görevden alındıklarını, en ele geçirilmez sanılan kalelerin terk edildiğini gözden kaçırmayacak, işin aslını kestirebilecektir. 161 yılının Recep ayı sonunda şanlı Nişabur kenti demir kapılarını Maskeli'ye açtı; 162 yılının başlarında Nişabur'u Esterâbad kenti izledi. Hâkim'in askerî etkinliği (tıpkı ondan daha talihli bir peygamberin de yaptığı gibi), savaşın en şiddetli anında, kızıla çalan bir devenin sırtında Allah katına yükselerek ince bir sesle dua etmekten öteye gitmiyordu. Oklar sağından solundan ıslık çalarak geçiyor, bir teki bile gövdesine değmiyordu. Tehlikeye meydan okuyordu sanki. Bir gece tiksinç cüzzamlılar sarayının çevresinde toplandığında, onları içeri aldırttı, bir bir öptü, gümüş ve altın dağıttı.

Yönetimle ilgili gündelik işleri altı yedi sofu yürütüyordu. Huzur içinde derin düşüncelere dalan Peygamber, kutsal gövdesinin gereksinimlerini karşılayabilmek için ellerinden geleni yapan yüz on dört kör kadından oluşan bir harem kurmuştu.

Tiksinç Aynalar

Ne denli boşboğaz ya da tehlikeli olurlarsa olsunlar, söyledikleri sözler dinsel inançlara bağlı kaldığı sürece, İslâmiyet Allah'la bir mahremiyeti paylaşanları hoşgörür. Peygam-

ber'in kendisine kalsa, belki de bu hoşgörüyü hor görmezdi; ama müritleri, elde ettiği zaferler ve Halife'nin -Muhammed el-Mehdî idi- gizlisiz saklısız açığa vurulan öfkesi en sonunda onun sapkınlığa saplanmasına yol açtı. Yok oluşuna yol açan bu aykırıgeliş, eski irfaniyye inanışlarının izlerine rastlanan kişisel bir inancın öğretilerini belirlemesini de sağladı aynı zamanda.

Hâkim'e göre, evrenin yaratılışının kaynağında tanrının tayfı yatmaktaydı. Bu tanrı o denli görkemliydi ki, nereden geldiği belli değildi; ne adı vardı, ne de yüzü. Değişmez bir tanrıydı, ama suretinin düşürdüğü dokuz gölge aracılığıyla tenezzül buyurup evreni yaratmış, bir ilk cennet kurmuş, bakıp gözetmişti. Yaradan'ın bu ilk hükümdarlığından, kendi melekleri, güçleri ve tahtlarıyla bir ikincisi meydana gelmiş; bunlar da, ilkinin bakışımlı bir aynası olan bir alt cennet kurmuşlardı. Bu ikinci cennetin yansısı bir üçüncüsüne, üçüncünün yansısı bir dördüncüye vurmuş, 999'a kadar böyle gitmişti. En alt cennetin tanrısı, bizleri yönetendi, gölgelerin gölgelerinin gölgesiydi ve tanrısallığının ondalığı sıfıra yakındı.

Yaşadığımız dünya bir yanılgı, gülünç bir yansılamaydı. Aynalar ve tanrılık, bu gülünç yansılamayı çoğaltıp doğruladıkları için, birer iğrençlikten başka bir şey değildi. Bilgeliklerin en yücesi, kendini tümüyle vermekti. Bu bilgeliğe erişmenin de iki yolu vardı (Peygamber seçimi serbest bırakıyordu): Ya dünya nimetlerinden el etek çekecektin ya da sefahate dalacaktın; ya teni tümden yadsıyacaktın ya da tene aşırı düşkünlük gösterecektin.

Hâkim'in kişisel cennet ve cehennemi de az umutsuz değildi:

"Kelâm'ı inkâr edenler, Peçe'yi ve Yüz'ü tanımayanlar (diye lânet okur Gizli Gül'de) kendilerini dehşetengiz bir

cehennemde bulacaklardır: Yolunu şaşırmış her ruh, 999 alev hükümdarlığında; ve her hükümdarlıkta 999 alev dağında; ve her dağda 999 alev kalesinde; ve her kalede 999 alev odasında; ve her odada 999 alev yatağında yanacak; ve her yatakta kendi yüzüne ve kendi sesine bürünmüş alevlerin 999 çeşidinde ebediyete kadar azap çekecektir."

Bunu, günümüze ulaşmış bir başka âyet de doğrulamaktaydı:

"Bu hayatta tek bir bedende azap çekersin; ama ölüp de günahlarının cezasını çekerken sonsuz sayıda bedende azap çekersin."

Cennet'se o kadar açık seçik değildi:

"Orada karanlık sonsuzdur, taş çeşmeler ve havuzlar vardır ve bu Cennet'teki mutluluk dünya nimetlerinden elini eteğini çekmenin, özünden geçmenin ve uykuda olduklarını bilenlerin mutluluğudur."

Yüz

Hicret'in yüz altmış üçüncü (ve Nur Yüzlü'nün beşinci) yılında, Hâkim, Semnan'da Halife'nin ordusunca kuşatıldı. Erzaktan ve şehitten yana hiç sıkıntı çekilmedi; iyilik meleklerinin vâki olması pek yakındı. İşte tam o sırada, ortalığa korku salan bir söylenti dolaştı kalenin içinde. Haremde zina yapmış bir kadın, haremağaları tarafından boğulurken, Peygamberin sağ elinin yüzük parmağının olmadığını ve bütün tırnaklarının dökülmüş olduğunu haykırmıştı. Söylenti müminler arasında hemen yayıldı. Hâkim, cemaatinin ortasında, bir yükseltinin üstüne çıkmış, kendisine zafer

ihsan eylemesi ya da özel bir işaret göndermesi için Allah'a dua ediyordu. Bardaktan boşanırcasına yağan bir yağmurdan sakınıyormuşçasına başlarını öne eğmiş iki kolağası, yanına yaklaşıp Peçe'yi çekti aldı.

O saat herkesin tüyleri ürperdi. Resul'ün mukaddes yüzü, o cennetlik yüz gerçekten de beyazdı, ama bu beyazlık miskin illetine yakalananların yüzlerinde görülen beyazlıktı. Şişkin yumrularla kaplı korkunç yüzü görenler maske sandılar. Kaşları yoktu; sağ gözkapağının altı, büzülüp buruşmuş yanağının üstüne sarkmıştı; iri bir yumru topağı dudaklarını yiyip bitirmişti; burnu dümdüz olmuş, insan burnundan çok aslan burnuna benzemişti.

Hâkim, sesini yükselterek, son bir hileye başvurmaya yeltendi. "Bağışlanmaz günahlarınız yüzünden, yüzümdeki nuru göremiyorsunuz," diyecek oldu.

Kolağaları, oralı olmadılar, kargılarıyla delik deşik ettiler Hâkim'i.

MAHALLE KABADAYISI

Enrique Amorim'e

Rahmetli Francisco Real'i, onca adam dururken gelip bana soracağın aklımın ucundan geçmezdi doğrusu. Evet, buralı değildi, ama tanırdım onu. Kuzey yakasına takılırdı daha çok; Guadalupe göletinden eski topçu kışlasına uzanan yörede dolanırdı. Aslında onu topu topu üç kez gördüm, hem de aynı gece, ama öyle geceleri unutamaz insan. La Lujanera'nın benim oraya gelip koynuma girmeye karar verdiği, Rosendo Juarez'in de Maldonada'dan kesin gidiş yaptığı geceydi. Biliyorum, bu ad sana pek bir şey demeyebilir. Ama Rosendo Juarez -biz ona aramızda Hacamatçı derdik- Santa Rita mahallesinin oralarda epeyce namlı biriydi. Don Nicolas Paredes'in tayfasındandı; Paredes ise Morel'in çetesindendi. Bıçak kullanmada kimse eline su dökemezdi Rosendo'nun. Hep iki dirhem bir çekirdekti. Kerhaneye bile, gümüş işlemeli binici giysisini giyer, yağız atına biner, öyle giderdi. Rosendo'ya herkes saygı gösterirdi, köpekler bile hürmette kusur etmezdi, elbet kadınlar da. En azından birkaç herifçioğlunu tahtalı köye yolladığını bilmeyen yoktu. Dar kenarlı, yüksek tepeli şapkasını, arkaya yatırdığı

siyah saçlarına fiyakalı oturturdu. Adamda şeytan tüyü vardı sanki, dişi sineği bile kaçırmazdı; bizim mahallenin tekmil delikanlıları, tükürüşüne kadar ona benzemeye çalışırlardı. Ama bir gece, herkes anladı bu Rosendo'nun ne menem bir herif olduğunu.

Anlattıklarım sana film gibi gelebilir; o gece her şey, tuğla fırınlarıyla boş arsalar arasındaki toprak yoldan aşağı uçarcasına inen cakalı, kırmızı tekerlekli, tıklım tıklım bir arabanın arzı endam etmesiyle başladı. Siyahlı iki adam gitarlarıyla çıngar koparıyor, arabacı atın bacaklarına atılmaya çalışan sokak köpeklerine kamçı şaklatıyordu. Tam ortada, pançosuna sarınmış, ispinoz gibi oturan bir adam vardı. Lâkabını mezbahalarda çalıştığı günlere borçlu olan anlı şanlı Kasap'tı bu; besbelli niyeti maraza çıkarmak, belki de birilerini eşek cennetine yollamaktı.

Serin, hoş bir geceydi. İki üç adam arabanın siperliğine tünemişti; sanki bayram gecesiydi de, kentin anacaddelerinden birinde resmigeçite çıkmışlardı. Meğer o gece neler olmuş neler, biz ilk vukuatın tüyosunu ancak sonradan alabildik. Bizim tayfa, Julia'nın orada erkence toplanmıştı. Julia'nın, Gauna yoluyla ırmak arasında kalan dans salonu, aslında oluklu saçtan yapılmış kocaman bir barakadan başka bir şey değildi. Dışarı taşan şamatadan ya da ön tarafta asılı kırmızı lâmbadan, birçok blok öteden fark edebiliyordun. Julia marsığın tekiydi, ama doğrusu çok becerikli karıydı. Çalgıcısı bol, mazotu kıyak bir yer işletiyordu; sabaha kadar çengilik etmeye amade hatunlar da cabası. Ama hiçbiri Rosendo'nun kırığı La Lujanera'nın eline su dökemezdi. O da adres değiştirdi ya, yemin ederim yıllardır aklıma düştüğü yok. Sen onu kütür kütür olduğu günlerde görecektin; hele bir gözleri vardı, aklın durur! La Lujanera'yı gören, aynen çarpılırdı.

Rom, çalgıcıların tıngırtısı, manitalar, Rosendo'nun biti-

rim muhabbeti, dostluk nişanesi olarak ikide bir sırtımıza şaplak indirmesi; senin anlayacağın, keyfim tıkırındaydı. Üstelik, dans ettiğim yavru, adımlarını adımlarıma uydurmakta pek mahirdi. Tangonun nağmelerine fena kaptırmıştık; vücut vücuda sürükleniyor, ayrılıp uzaklaşıyor, sonra yeniden kenetleniyorduk. Bütün o şamatanın ortasından ansızın müziğin sesinin yükseldiğini fark ettim. Anlaşılan, araba yaklaşıyor, arabadaki iki gitarcının çaldığı müzik bizim müziğe karışıyordu. Az sonra rüzgâr döndü, duyulmaz oldular; ben de yeniden kafamı toparladım, kollarımdaki hatuna, dansın kıvraklıklarına verdim kendimi. Yarım saat geçti geçmedi, baktık kapı yumruklanıyor, dışarda biri böğürüyor. Aynasızlar korkusuna millet suspus oldu. Ama az sonra herifin teki kapıyı omuzladığı gibi içeri dalıverdi! Belki garip gelecek, ama adam tıpkı sesine benziyordu.

Tabii biz o irikıyım hırbonun Francisco Real olduğunu bilmiyorduk daha. Tepeden tırnağa siyahlar giyinmiş, omuzuna kırmızılı kahverengili bir atkı atmıştı. Yerlileri andıran kemikli yüzü bugün hâlâ gözümün önünde.

Kapı içeri devrilirken bana çarpmıştı. Bir an gözüm döndü, herifin üstüne atlayıverdim; sol elimle yakasına yapışırken, sağ elimi ceketimin cebindeki bıçağa attım. Ama hiç fırsat tanımadı. Hafifçe silkinip kolunu uzattı, kenara iteleyiverdi beni. Kendimi birden yerde buldum; çam yarmasının arkasında kalmıştım, o arada hâlâ ceketimin cebindeki bıçağı arıyordum. Real ise, sanki hiçbir şey olmamış, hiçbirimiz orada değilmişiz gibi ağır ağır ilerliyordu; hepimizden en az bir kafa boyu uzundu. Bizim çocuklar -aval aval bakan keriz sürüsü- Real'in yolundan çekildiler. Ama yalnızca en öndekiler. Arka sırada bekleyen Kırmızı, adamın omuzundan yakalamasına fırsat vermeden fora ettiği bıçağının yassı yüzünü Real'in suratına vurmaya başladı. Bunu gören öbürleri de devenin üstüne çullanıverdiler. Salon

upuzundu, sekiz on metre vardı; Real'i sille tokat, tükürüğe boğarak salonun nerdeyse bir ucundan öbür ucuna sürdüler. Önce yumrukluyorlardı, sonra Real'in yumrukları savuşturmak için hiçbir çaba harcamadığını görünce tokatlamaya, atkılarının püsküllerıyle vurmaya başladılar. Anlaşılan, işin gerisini Rosendo'ya havale etmeyi düşünüyorlardı. Rosendo sırtını karşı duvara vermiş, tek bir söz söylemeden kıpırtısız duruyor, öylece cigarasını tüttürüyordu. Ama, bizim birazdan farkına varacağımız durumu belki de çoktan çakozlamışçasına, ufaktan bir kaygı dolanıyordu yüzünde. Kasap hâlâ dimdik ayaktaydı, birkaç sıyrığı vardı, o kadar. Bizim kaşalotlarsa adamı küfür kıyamet Rosendo'nun önüne doğru sürüklüyorlardı. Real, Rosendo'yla yüz yüze gelince, ilk kez bir kelâm salladı. Gözünü kan bürümüştü; yüzünü ceketinin koluna silip, sanırım şöyle bir lâf etti:

"Bana kuzey yakasının oralarda Francisco Real derler. Bu sapısiliklerin üstüme saldırmasına sesimi çıkarmadıysam, adam gibi bir adam arıyorum da ondan. Riyavet o ki, bıçak oynatmada usta biri varmış bu çöplükte. Hacamatçı derlermiş. Dediklerine göre, bitirim adammış. Bizi de bir şereflendirse diye düşündük. Kimbilir, naçizane, bir şeyler kapardık kendisinden belki de..."

Rosendo'nun gözlerinin içine bakarak konuşuyordu; birden, ceketinin kolunda gizlediği anlaşılan bir bıçak elinde parlayıverdi. Millet geri çekilerek dövüş için yer açtı; suspus olmuşlar ikisine bakıyorlardı. Keman çalan kör zencinin dudakları bile onlara çevrilmişti sanki.

Tam o sırada arkamdan birtakım sesler geldi; dönüp baktım: Kapının ağzında altı yedi adam dikilmişti. Kasap'ın çetesinden olmalıydılar. En yaşlıları; kösele suratlı, ak düşmüş palabıyıklı, köylü kılıklı olanı, birkaç adım attıktan sonra hatunlar ve ışıklar karşısında şapşırıp saygıyla şapkasını çıkardı. Öbürleri ortalığı şavulluyor, birisi bir numara

çekmesin diye alesta bekliyorlardı.

Nesi vardı Rosendo'nun; neden şu tatavacıyı kulağından tuttuğu gibi kapının önüne koymuyordu? Sanki dilini yutmuştu, gözleri yere çakılmış kalmıştı. Cigarasını ağzından üfürüp attı mı, yoksa dudaklarının arasından yere mi düştü cigara, bilemiyorum. En sonunda bir iki kelâm çıktı ağzından, ama ne dediyse o kadar duyulur duyulmaz bir sesle dedi ki, biz salonun öbür ucundakiler hiçbir şey anlamadık. Francisco Real bir kez daha posta koydu, ama nafile, Rosendo'da tık yok. O sırada, yeni gelenlerin toyu bir ıslık çaldı. La Lujanera, delikanlıya delip geçen bir bakış fırlattıktan sonra, saçlarını omuzlarından aşağı salarak kalabalığı yarıp geçti. Erkeğinin yanına geldi, bıçağını çekip Rosendo'ya uzattı.

"Rosendo," dedi, "sanırım bunu kullanman gerecek."

Tavana yakın bir yerde, ırmağa bakan uzun bir pencere vardı. Rosendo, iki eliyle tuttuğu bıçağı, hayatında hiç bıçak görmemişçesine evirip çevirdi. Sonra birden kollarını kaldırıp arkasına doğru fırlatıverdi bıçağı; bıçak pencereden uçup Maldonado'nun sularını boyladı. Tepeden tırnağa ürperdim, dersem yalan olmaz.

Kasap, vuracakmış gibi elini kaldırarak, "Seni niye kıtır kıtır doğramıyorum, biliyor musun?" dedi Rosendo'ya. "Midemi bulandırıyorsun da ondan!" La Lujanera o anda atılıp kollarını Kasap'ın boynuna doladı, o güzel gözlerini adamın gözlerine dikip öfkeyle, "Boşver değmez," dedi. "Biz de onu bir bok sanırdık."

Francisco Real bir süre şaşkın şaşkın bakındıktan sonra kollarını La Lujanera'nın beline dolayıp, çalgıcılara en hasından hızlı bir şeyler gıcırdatmalarını buyurdu. Müzik, salonu bir uçtan öbür uca, karşı konulamayan bir yangın gibi sardı. Real kütükten farksız dans ediyordu, ama kadına sımsıkı yapışmış, onu çabucak büyüleyivermişti. Kapının ağzına

yaklaşırlarken, "Açılın bakalım çocuklar, o benim artık!" diye bağırdı. Yanak yanağa, tangoyla sürüklenircesine, dışarı süzüldüler.

Yemin billah, utançtan kıpkırmızı kesilmiştim. Hatunlardan biriyle birkaç kez şöyle bir döndüm, sonra kestim dansı. "Sıcaktan bunaldım, bu kalabalık çekilmez," gibisinden bir şeyler mırıldanıp kendimi dışarı attım.

Güzel bir geceydi, ama gecenin güzelliği kimin umurunda. Araba sokağın başında bekliyordu. Gitarlar, arabanın koltuğunda oturan iki insanı andırıyordu; koftiden bir gitara bile kalkıp gidelim diyemeyecek kadar cavalacoz olduğumuzu yüzümüze vurur gibiydiler. Yüreğim cız etti; sapsiliğin teki olduğumuzu düşündüm. Kulağıma taktığım karanfili çekip aldım, su birikintisinin ortasına fırlattım. Gözümü çiçekten ayırmadan kendime gelmeye çalışıyor; içimden, artık şu gece bir bitse de sabah olsa, diye geçiriyordum! Birden, yediğim bir dirsekle toparlandım. Baktım, Rosendo bir başına sıvışıyor.

"Oğlum, sen de hep ayak altında dolaşırsın," diye homurdandı. İçini dökmek ister gibi bir hali vardı, belki de bana öyle geldi, bilemiyorum. Maldonado'ya inen yola vurdu, karanlıkta kayboldu. Onu bir daha hiç görmedim.

Orada dikilmiş, kendimi bildim bileli görmekten usandığım şeylere bakıp duruyordum: Uçsuz bucaksız gökyüzü, uyur uyanık akıp giden ırmak, oracıkta pinekleyen bir at, toprak yollar, tuğla fırınları. Otların ve çöp yığınlarının arasında, o rezil mahallenin göbeğinde, ottan ne farkım var benim diye düşünüyordum. Ne olacak, o tantanacı ödleklerin arasında bizim gibi otlar biterdi ancak. Sonra da, yok hayır, diye mırıldandım kendi kendime, delikanlı adam sefil yerde yetişir.

Dans salonunda müzik olanca gürültüsüyle sürüyor, rüzgâr içeriye hanımeli kokuları taşıyordu. İnan, çok kıyak

bir geceydi. Gökte o kadar çok yıldız vardı ki, kafanı kaldırıp baktığın zaman başın dönüyordu; bazı yıldızlar üst üste binmişlerdi sanki. Kendimi, olup bitenin zerre kadar önemli olmadığına inandırmaya çalışıyordum. Gel gör ki, Rosendo'nun tabansızlığını da, yabancının babayiğitliğini de bir türlü içime sindiremiyordum. Üstelik, Real, hatunu da apartmıştı; o gece, ertesi gece, belki de ömür boyu La Lujanera onundu artık. Acaba nereye kaybolmuşlardı? Aslında fazla uzaklaşmış olamazlardı. Belki de bir hendeğin dibinde iş tutuyorlardı.

Salona döndüğümde, dans bütün hızıyla sürüyordu. Kalabalığın arasından sessizce süzülürken, bizim çocuklardan bazılarının tüymüş olduklarını fark ettim. Kuzeylilerden bazılarıysa önlerine gelen kızı dansa kaldırıyorlardı. İtiş kakış kalmamıştı. Müzik mahmur makamından çalıyordu; yabancılarla tango attıran kızlarda nağme yapacak hal kalmamıştı.

Gergindim, ama olup bitenlerden değil. Dışardan, ağlamaklı bir kadın sesi geldi, ardından artık çok iyi tanıdığımız bir ses duyuldu; ama nedense bu kez çok alçaktan çıkıyordu.

"Hadi, gir içeri," diyordu kadına.

Kadın feryat figandı.

"Aç ulan şu kapıyı, sağır mısın nesin?" Ses artık güç belâ duyuluyordu. "Aç kapıyı kaltak... Aç diyorum sana..."

Kapı pattadak açıldı; içeri La Lujanera girdi. Görünürde başkası yoktu, ama sanki arkasından itekleniyordu.

"Dışarda hortlak mı var yoksa!" dedi Kırmızı.

"Cavlağı çekmiş bir âdem, dostum." Kasap'tı; sendeleyerek içeri girdi. Akıntı çağanozu gibiydi. Geri çekilip yer açtık. Birkaç adım attı; ayakları birbirine dolanıyordu. Birden iki seksen uzanıverdi yere. Arkadaşlarından biri arkaüstü çevirip, atkısını başının altına destek yaptı. Kan revan içindeydi.

Göğsünde koca bir bıçak yarası vardı. Fışkırırcasına akan kan atkısının altındaki açık kırmızı fuları koyulaştırıyordu. Kadınlardan biri koşturup, rom ve birkaç çaput getirdi.

Real'in ağzını açacak mecali yoktu. La Lujanera, kolları iki yanına düşmüş, şaşkın şaşkın Real'e bakıyordu. Herkesin yüzünde beliren tek sorunun yanıtı çok geçmeden La Lujanera'dan geldi: Dans salonundan ayrıldıktan sonra küçük bir arsaya gitmişlerdi. Ama nereden zuhur ettiğini anlayamadıkları bir adam, Kasap'ın karşısına dikilip meydan okumuş, sonra da şişleyivermişti Kasap'ı. Adamın kim olduğunu bilmediğini söylüyor, yeminler ediyordu; ama Rosendo olmadığından emindi. La Lujanera'nın işi zordu; kim yutardı bu mavalı?

Ayaklarımızın dibinde yatan adam can çekişiyordu. Kim becerdiyse, işinin erbabı olduğu anlaşılıyordu. Real gene de dayanıklı çıkmıştı, iyi direniyordu doğrusu. Bir kez daha tepeden tırnağa sarsıldığında, bizim Julia, Paraguay çayı kaynatmaktaydı. Maşrapa elden ele dolaşıp bana ulaştığında, adam son nefesini vermek üzereydi. Son anda, duyulur duyulmaz bir sesle, "Yüzümü kapatın," dedi. Geriye bir tek onuru kalmıştı; acıyla kasılan yüzünü görmemizi istemiyordu. Biri şapkasını yüzüne bıraktı ve Real o yüksek tepeli siyah şapkanın altında sessiz sitemsiz dünya değiştirdi. Yüzünü, ancak göğsünün artık inip kalkmadığını gördükten sonra açabildiler. Ölülere özgü o tükenmiş bakış kalmıştı yüzünde. Sağlığında, topçu kışlasından güney yakasına, bizim buraların en sıkı adamlarından biriydi. Öldüğünü ve artık parazit yapamayacağını anlar anlamaz ona duyduğum nefretten eser kalmadı.

Kalabalıktaki kızlardan biri, "Ölüm Allahın emri," diye mırıldandı. Bir başkası, "Onuruna ne kadar düşkün bir adamdı," dedi. "Ama ne oldum demeyeceksin, ne olacağım diyeceksin. Birazdan sinekler üşüşür tepesine."

Kuzey çetesinin tayfaları, kafa kafaya verip aralarında alçak sesle bir şeyler konuştular. Sonra, içlerinden ikisi bize dönüp, bir ağızdan, "Kasap'ı bu kadın öldürmüştür," dediler. Biri, La Lujanera'nın üstüne yürüyüp, Real'i onun öldürdüğünü söyledi bağırarak; öbürleri hemen kadının çevresini sardılar. Temkinliliği elden bırakmamam gerektiğini unutarak daldım aralarına. Gene de, bıçağını neden çekmedim, bilmiyorum. Hemen hepsi şaşkınlık içinde bana bakıyorlardı; ağızlarını açmalarına fırsat vermeden, "Şu kadının ellerine bir bakın," dedim. "Böyle bir kadın bu ellerle, kılı kıpırdamadan bir adamı bıçaklayabilir mi?"

Sonra, elden geldiğince serinkanlı görünerek, "Rahmetli kendi çöplüğünde ne kadar da namlıydı, sonunun böyle olacağı kimin aklına gelirdi!" diye ekledim. "Hele böyle dandik bir yerde cavlağı çekeceğini kim bilebilirdi ki!"

Bir teki bile diklenmeye yeltenmedi.

O sıra, ölüm sessizliğine gömülmüş dans salonunda, atlıların yaklaşmakta olduğu duyuldu. Aynasızlar olmalıydı. Kimsenin aynasızlara bulaşacak hali yoktu. En iyisi, cesedi Maldonado'ya atmaktı. Hani şu bıçağın dışarı uçtuğu pencereden! Böylece, siyahlı adam da oradan dışarı uçtu. Havaya kaldırdıkları adamı göz açıp kapayıncaya kadar soyup soğana çevirdiler. Belki inanmayacaksın ama, biri yüzüğünü almak için parmağını kesti. Daha kıyak birinin eşek cennetine yolladığı çaresiz bir ceset karşısında hepsi aslan kesilmişti. Şöyle bir omuz verip dışarı salladılar, akıntı adamcağızı aldı götürdü. Su üstüne çıkmasın diye barsaklarını mı sökmüşlerdi, bilmiyorum; bakmak bile istemedim. Bıyığı ağarmış moruk gözünü benden ayırmıyordu. Karışıklığı fırsat bilen La Lujanera dışarı sıvıştı.

Aynasızlar içeri dalıp ortalığı kesmeye koyulduklarında, dans yeniden başlamıştı. Kör kemancı, son zamanlarda pek duyulmayan cinsten oynak parçalar attırıyordu. Gün ağar-

mak üzereydi. Karşı yamaçtaki çit kazıkları tek başlarına öylece çakılmış gibiydi; aralarına gerili teller alacakaranlıkta görünmüyordu.

Birkaç blok ötedeki evime kadar telaşsız yürüdüm. Pencerede bir mum yanıyordu, ama birden söndü. Mumun söndüğünü görünce hızlandığımı söylemeliyim. Sonra, Borges, elimi ceketime attım, bıçağını her zaman taşıdığım sol koltuk altımdan bir kez daha çıkardım. Usulca çevirerek baktım. Yepyeniydi, nerdeyse eldeğmemişti; üzerinde en küçük bir kan izi yoktu.

Vesaire

Néstor Ibarra'ya

BİR İLÂHİYATÇININ ÖLÜMÜ

Melekler anlattı: Melancthon öldüğünde, bu dünyada yaşadığı eve benzediğini sanacağı bir eve kavuşturulmuş. (Bu, sonsuzluğa yeni göçenlerin oraya ilk varışlarında çoğunun başına gelir; bu yüzden, öldüklerinin farkına varmazlar, kendilerini hâlâ yeryüzünde sanırlar.) Odasındaki her şey daha öncekilerin aynıymış; yemek masası, çekmeceli yazı masası, raflar dolusu kitapları. Melancthon, yeni mekânında uyanır uyanmaz, masasının başına oturmuş, -her zaman olduğu gibi- hayırseverlikten hiç söz etmeksizin, inanç yoluyla günahlardan arınma üzerine yapıtını yazmayı sürdürmüş günlerce. Hayırseverliği dışladığını hemen fark eden melekler, Melancthon'u sorgulamak için ulaklar yollamışlar. Melancthon, "Hayırseverliğin ruh için hiç de gerekli olmadığını, selâmete kavuşmak için inancın yeterli olduğunu çürütülmez biçimde kanıtladım," diye yanıtlamış. Ölmüş olduğunu ve eninde sonunda Cennet'ten kovulabileceğini aklının ucundan bile geçirmeden, büyük bir güvenle konuşuyormuş. Melekler, neler dediğini duyunca, Melancthon'un yanından ayrılmışlar.

Birkaç hafta geçmiş geçmemiş, Melancthon'un odasındaki eşyalar bir bir solup silinmeye, yok olmaya başlamış; sonunda koltuk, masa, kâğıtlar ve mürekkep hokkası kalmış bir tek. Dahası, odanın duvarlarına kireçten bir kabuk çekilmiş, zemin sarı bir sırla kaplanmış. Sırtındaki giysilerse artık iyice dökülüyormuş. Bütün bu değişikliklere çok şaşırmış, ama hayırseverliği yadsıyarak inanç üzerine yazmayı sürdürmüş; sonunda, hayırseverliği dışlamakta o kadar diretmiş ki, birden yeraltında, kendisi gibi başka ilâhiyatçıların da bulunduğu bir ıslahevinde bulmuş kendini. Orada birkaç gün kilitli kaldıktan sonra öğretisi konusunda kuşkuya düşünce, eski odasına dönmesine izin verilmiş. Gövdesi tepeden tırnağa kıllarla kaplıymış artık, ama başına gelenin bir sanrıdan başka bir şey olmadığına inandırmaya çalışmış kendini var gücüyle ve yeniden inancı göklere çıkarmaya, hayırseverliği aşağılamaya koyulmuş.

Bir akşam, üşüdüğünü hissetmiş Melancthon. Evi dolaşmaya başlamış ve çok geçmeden öteki odaların artık yeryüzündeki eski evinin odalarına benzemediğini fark etmiş. Odalardan birinde ne işe yaradıklarını bilemediği birtakım âletler yığılıymış; bir başka oda o kadar küçülmüş ki, kapısından içeri girilemiyormuş; hiç değişmemiş bir oda da varmış, ama kapıları ve pencereleri uçsuz bucaksız kum yığınlarına açılıyormuş. Evin arka odalarından biriyse, kendisine tapınan ve ondan daha bilge bir ilâhiyatçı olmadığını söyleyip duran insanlarla doluymuş. Bu övgüler hoşuna gitmiş kuşkusuz, ama konuklardan bazılarının yüzleri olmadığının, bazılarının da ölmüş göründüklerinin ayırdına varınca onlardan nefret etmiş, söylediklerine güvenini yitirmiş. İşte tam o sırada, hayırseverlikle ilgili bir şeyler yazmaya karar vermiş. Yalnız bir güçlüğü varmış işin; bir gün önce yazdıklarını ertesi gün göremiyormuş. Bunun nedeni, o sayfaların inançsızca yazılmış olmalarıymış.

Yeni ölenlerden birçokları Melancthon'un ziyaretine geliyormuş, ama Melancthon konuklarını böylesine harap bir evde ağırlamaktan utanç duyuyormuş. Onları Cennet'te olduğuna inandırabilmek için, bitişikteki büyücüyü tutmuş; büyücü, harabeyi rahat, görkemli bir eve dönüştürerek konukları aldatıyormuş. Konuklar gider gitmez -bazen gitmeden biraz önce- o süslü püslü görüntüler kayboluyor, yerlerini sıvaları dökülmüş duvarlara bırakıyorlar, evin içinde yeller esmeye başlıyormuş.

Melancthon'dan aldığım son habere bakılırsa, büyücü ve o yüzü olmayan adamlardan biri onu alıp kum tepelerine götürmüşler; şimdi orada iblislere uşaklık ediyormuş.

Arcana Coelestia'dan (1749-1756)
Emanuel Swedenborg

YONTU ODASI

Kaynağı Arabistan'a uzanan bu masalın yazarı belli değil. Ama masalda anlatılanlara bakılırsa, yazarının Müslüman bir İspanyol olduğu kestirilebilir:

Evvel zaman içinde, Endülüs hükümdarlığında bir kent varmış. Hükümdarlar, adına kimilerinin Lebtit, kimilerinin Ceuta, kimilerinin de Jaén dedikleri bu kentte otururlarınış. Kentin sağlam kalesinin demir kapılarından ne içeri girilir, ne de dışarı çıkılırmış, kapılar hep kilitli tutulurmuş. Ölen hükümdarın yerine tahta çıkan her yeni hükümdar, kapılara kendi elleriyle yeni bir kilit takarmış. Sonunda kilitlerin sayısı yirmi dördü bulmuş; her hükümdara bir kilit düşüyormuş.

Gel zaman git zaman, hükümdarlığın başına hanedandan olmayan biri geçmiş; tahtı zorla ele geçiren bu kötü yürekli adam, kapıya yeni bir kilit takmaya yanaşmamış, yirmi dört eski kilidi açıp kalenin içinde neler olduğunu görmeyi koymuş kafasına. Vezir ve emirler eski kilitleri açmaması için yalvar yakar olmuşlar; demir anahtarlığı gizlemişler, yeni bir kilit takmanın yirmi dört kilidi açmaktan daha

kolay olduğunu söylemişlerse de dinletememişler. Hükümdar, nuh diyor peygamber demiyormuş: "Bu kalenin içinde neler olduğunu görmek istiyorum." Bu kez, toplayabildikleri bütün zenginlikleri hükümdarın önüne sermişler: Sürü sürü hayvanlar, Hıristiyan putları, gümüşler, altınlar. Gene de razı edememişler. Hükümdar sağ eliyle (sonsuza dek yansın!) bir bir söküp çıkarmış kilitleri.

İçeri girince bir de ne görsünler, kalenin içi Arap suretleriyle dolu değil mi! Tez ayaklı develerin ve atların sırtında, uçları omuzlarından aşağı uzanan sarıkları, kuşaklarından sarkan palaları, ellerinde uzun kargıları, madenden ve ağaçtan oyulmuş Araplar. Suretlerin hepsi de yontuymuş ve gölgeleri yere vuruyormuş. Atların ön ayakları şaha kalkmışçasına yere değmemesine karşın, güçlü kuvvetli küheylanlar devrilip yıkılmıyormuş. Bu usta ellerden çıkma yontuların kıpırtısız duruşları ve müthiş suskunluğu hükümdarın yüreğine korku salmış; hepsi de aynı yöne -batıya- bakıyormuş, ağızlarından tek bir söz çıkmıyor, tek bir boru sesi duyulmuyormuş. Bunlar ilk odadakilermiş. İkinci odada, Davud oğlu Süleyman -ikisi de huzur içinde yatsın!- için yapılmış oyma bir masa görmüşler. Masa, yekpare zümrütten oyulmuşmuş. Herkes bilir ki, zümrüdün rengi yeşildir ve fırtınaları dindirmek, sahibinin namusunu korumak, kanlı ishali gidermek ve cinleri kovmak, düşmanlara karşı üstünlük sağlamak ve doğumları kolaylaştırmak gibi gizli hünerleri vardır; gerçek, ama tarifsiz hünerlerdir bunlar.

Üçüncü odada, iki kitap bulmuşlar. İlk kitap siyahmış ve madenlerin özelliklerini, tılsımların nasıl kullanılacağını, günlerin gezegenlere değgin yasalarını, zehirlerin ve panzehirlerin nasıl hazırlanacağını açıklıyormuş. Öteki kitapsa beyazmış, ama harflerinin açık seçik okunabilmesine karşın, öğretisini hiç kimse çözememiş. Dördüncü odada yeryüzünün tekmil hükümdarlıklarını ve kentlerini ve denizlerini ve

kalelerini ve tehlikelerini gerçek adları ve doğru biçimleriyle gösteren bir dünya haritası bulmuşlar.

Beşinci odada, Davud oğlu Süleyman -ikisi de huzur içinde yatsın!- için yapılmış yuvarlak bir aynaya rastlamışlar. Değişik madenlerden yapılmış olan bu paha biçilmez aynaya her kim bakarsa, Âdem babamızdan tutun da Kıyamet Borusu'nu duyacaklara kadar tüm atalarının ve oğullarının yüzlerini görürmüş. Altıncı odada, tek bir damlası üç bin dirhem gümüşü üç bin dirhem saf altına dönüştürmeye yetecek bir iksir bulmuşlar. Yedinci oda boş görünüyormuş. O kadar uzun bir odaymış ki, en usta okçular bile kapının ağzından karşı duvara ok yetirememişler. Duvarda uğursuz bir yazıt kazılıymış. Hükümdar yazıtı okumuş ve anlamış. Şöyle diyormuş: "Hangi kendini bilmez bu kalenin kapısını açacak olursa, buradaki yontulara tıpatıp benzeyen canlı savaşçılar hükümdarlığı ele geçireceklerdir."

Bütün bunlar, Hicret'in seksen dokuzuncu yılında olmuş. Daha on iki ay geçmeden, Tarık bin Ziyad kaleyi ele geçirmiş, hükümdarı bozguna uğratmış, kadınlarını ve çocuklarını köle olarak satmış, ülkeyi baştan başa yakıp yıkmış. Araplar, incir ağaçlarıyla ve sulak çayırlarla kaplı, susuzluk nedir bilinmeyen Endülüs hükümdarlığına işte böyle egemen olmuşlar. Hazinelere gelince, denir ki, Tarık bin Ziyad onları efendisi halife hazretlerine göndermiş; halife de hazineleri bir piramidin içine saklamış.

Binbir Gece Masalları'ndan, 271 ve 272

DÜŞ GÖREN İKİ ADAMIN MASALI

Arap tarihçi el-İshakî, bu masalı halife el-Me'mun döneminde (İS 786-833) anlatır:

Güvenilir insanların düştükleri kayıtlara bakılırsa (ama Her Şeyi Bilen, Her Şeyi Yapabilen, Bağışlayıcı Olan ve uyumayan bir tek Allah'tır), evvel zaman içinde Kahire'de çok zengin bir adam yaşarmış. Ama öylesine cömert, öylesine eliaçıkmış ki, sonunda babaevi dışında her şeyini yitirmiş, bir süre sonra da geçimini çalışarak sağlamak zorunda kalmış. O kadar çok çalışıyormuş ki, bir gece bahçesindeki bir incir ağacının dibinde uyuyakalmış. Düşünde, ilikle-rine kadar ıslanmış bir adam görünmüş. Adam, ağzından bir altın sikke çıkartarak ona şöyle demiş: "Kısmetin İran'da, İsfahan'da; oraya git, kısmetini orada ara."

Adam, ertesi sabah erkenden kalkıp uzun bir yolculuğa çıkmış. Çöllerin, gemilerin, korsanların, putperestlerin, ırmakların, yabanıl hayvanların ve insanların yoluna çıkardığı tekmil tehlikelere göğüs germiş, en sonunda İsfahan'a varmış. Ama kent kapısından girer girmez gecenin karanlığına teslim olmuş, bir cami avlusunda uyuyakalmış. Caminin hemen yakınında bir ev varmış. Yüce Allah'ın işine karı-

şılmaz, bir hırsız çetesi camiden geçip bitişikteki eve girmiş. Ama evin sahipleri, hırsızların gürültüsüne uyanmışlar, "Yetişin, hırsız var!" diye bağırmaya başlamışlar. Komşular da, "Yetişin, imdat!" diye bağırıyorlarmış. Sonunda, asesbaşı asesleriyle birlikte yetişmiş, hırsızlar da damdan dama atlayarak kaçmışlar. Asesbaşı caminin aranmasını buyurunca, Kahire'den gelen adamı yakalayıp getirmişler. Falakaya yatırıp basmışlar sopayı, adamcağız öleyazmış.

Adam iki gün sonra zindanda kendine gelmiş. Asesbaşı adamı çağırtıp sormuş: "Kimsin, kimin nesisin, nereden gelirsin?"

Adam, "Şanlı Kahire şehrinden gelirim," diye yanıt vermiş. "Adım Muhammed el-Magribî." Bu sefer asesbaşı, "İsfahan'da ne işin var?" diye sormuş. Adam doğruyu söylemeyi yeğlemiş ve asesbaşına demiş ki: "Düşümde gördüğüm biri bana İsfahan'a gitmemi buyurdu, kısmetimin beni orada beklediğini söyledi. Ama İsfahan'a geldiğimde, benden esirgemediğiniz falaka çıktı kısmetime."

Bunu duyan asesbaşı, akıl dişleri görünene kadar gülmüş ve sonunda demiş ki: "Ey kafasız adam, düşümde tam üç kez Kahire'de bir ev gördüm: Evin avlusunda bir bahçe, bahçenin ucunda bir güneş saati, güneş saatinin ardında bir incir ağacı, incir ağacının ardında bir çeşme, çeşmenin altında çuvallar dolusu para vardı. Gene de kulak asmadım bu yalana. Ama sen, katırla iblisin evlâdı, bir düş uğruna yollara düşüp diyar diyar dolaşmışsın. Bir daha İsfahan'da görmeyeyim seni. Al şu sikkeleri, çek git buradan."

Adam parayı alıp yola koyulmuş, soluğu evinde almış. Bahçesindeki çeşmenin (asesbaşının düşünde gördüğü çeşmenin) altını kazmış, büyük bir define bulmuş. Böylece Allah ondan lûtfunu esirgememiş, onu ödüllendirip yüceltmiş. Allah Lûtufkâr'dır, Görünmez'dir.

Binbir Gece Masalları'ndan, 351

YAYA KALAN BÜYÜCÜ

Santiago kentinde, büyü sanatını öğrenmek için yanıp tutuşan bir başpapaz yaşıyordu. Toledolu Don İllán'ın büyüyü herkesten daha iyi bildiğini öğrenir öğrenmez, onu bulmak için Toledo yollarına düştü.

Kente vardığı sabah, dosdoğru Don İllán'ın evine gitti. Don İllán, evinin arka odalarından birinde kitap okumaktaydı. Başpapazı içtenlikle karşıladı ve ziyaretinin nedenini açıklamayı yemekten sonraya ertelemesini istedi. Konuğunu güzel bir salona buyur eden Don İllán, başpapazın ziyaretinden büyük memnunluk duyduğunu söyledi. Yemek yendikten sonra, başpapaz, Don İllán'a gelişinin nedenini anlattı ve kendisine büyü sanatını öğretmesi için yalvarıp yakardı. Don İllán, konuğunun saygın ve geleceği parlak bir başpapaz olduğunu bildiğini, ama bütün bildiklerini ona öğretecek olursa günü geldiğinde hizmetlerini karşılıksız bırakabileceğini, yüksek mevkilerdeki insanların bunu alışkanlık edindiklerini söyledi. Bunun üzerine, başpapaz, Don İllán'ın cömertliğini asla unutmayacağına, her zaman buyruğunda olacağına ant içti. Anlaşmaya vardıklarında, Don İllán büyü

sanatının inzivaya çekilmeden öğrenilemeyeceğini söyledi ve başpapazı, elinden tutarak, döşemesinde kocaman bir demir halkanın bulunduğu bitişik odaya götürdü. Daha önce de, hizmetçi kıza akşam yemeği için keklik hazırlamasını, ama buyruk vermeden kızartmaya başlamamasını tembihledi.

Don İllán ve konuğu, halkayı kaldırdılar, basamakları iyice aşınmış, sarmal bir merdivenden aşağı inmeye koyuldular. O kadar aşağılara indiler ki, başpapaz artık Tajo Irmağı'nın yatağının altında olduklarını sandı. Merdivenin dibinde bir hücre, hücrenin içinde kitaplar dolusu bir kitaplık, büyü âletleri dolu bir dolap vardı. Tam kitapları karıştırırlarken, iki adam beliriverdi; başpapaza amcası olan piskopostan bir mektup getirmişlerdi. Piskopos, mektubunda, ağır hasta olduğunu, kendisini ölmeden görmek istiyorsa hemen gelmesi gerektiğini bildiriyordu. Haber başpapazı altüst etmişti; hem amcası hastalandığı için, hem de çalışmalarını yarım bırakmak zorunda kalacağı için derinden sarsılmıştı. Sonunda kalmaya karar verdi; bir özür mektubu yazıp piskoposa gönderdi.

Aradan üç gün geçmişti ki, yas giysilerine bürünmüş birtakım adamlar başpapaza yeni mektuplar getirdiler: Piskopos ölmüştü; yerine yeni bir piskopos seçilecekti; piskoposluğa Tanrı'nın izniyle başpapazın seçilmesi bekleniyordu. Seçim sırasında ortalıkta görünmemesi daha iyi olacağından, orada kalması salık veriliyordu.

On gün geçti geçmedi, soylu giysilere bürünmüş iki şövalye gelip başpapazın ayaklarına kapandılar, ellerini öpüp piskoposluğunu kutladılar. Olup biteni izleyen Don İllán büyük bir coşkuyla yeni piskoposa döndü ve evine böylesine mutlu bir haber yolladığı için Yüce Tanrı'ya şükrettiğini söyledi. Sonra da, boşalan başpapazlığa oğlunu getirip getiremeyeceğini sordu. Piskopos, başpapazlığı kendi

kardeşine ayırdığını, ama Don İllán'ın oğluna Kilise'de mutlaka bir görev bulacağını söyleyerek, hep birlikte Santiago'ya gitmeleri için yalvardı.

Santiago kentine vardıklarında görkemli bir törenle karşılandılar. Altı ay geçti geçmedi, papadan ulaklar geldi: Piskopos Toulouse başpiskoposluğuna getiriliyor, yerine birinin atanması da kendisine bırakılıyordu. Don İllán bunu duyunca, başpiskoposa eski sözünü anımsattı ve boşalan piskoposluğa oğlunu getirmesini istedi. Başpiskopos ise, piskoposluğu kendi amcasına ayırdığını, ama Don İllán'ı kayıracağına söz verdiğinden, oğlunu da yanlarına alarak hep birlikte Toulouse'a gitmeleri gerektiğini söyledi. Don İllán, başpiskoposun önerisini kabullenmekten başka bir umar bulamadı.

Üçü Toulouse'a doğru yola koyuldular. Kente vardıklarında, görkemli törenlerle karşılandılar ve büyük saygı gördüler. Aradan iki yıl geçti; papanın ulakları başpiskoposun huzuruna varıp, kardinalliğe getirildiğini, yerine yeni birinin atanmasının da kendisine bırakıldığını bildirdiler. Don İllán bunu öğrenince, kardinale eski sözünü anımsattı ve boşalan başpiskoposluğa oğlunu atamasını istedi. Kardinalse, başpiskoposluğu muhterem bir adam olan dayısına ayırdığını, ama Don İllán ile oğlu kendisiyle birlikte Roma'ya gelirlerse uygun bir fırsat bulunabileceğinden hiç kuşkusu olmadığını söyledi. Don İllán önce biraz direnecek oldu, ama sonunda kabul etmek zorunda kaldı.

Üçü Roma'ya doğru yola koyuldular ve kente vardıklarında törenler, ayin alaylarıyla karşılandılar. Aradan dört yıl geçti; papa ruhunu teslim etti ve bizim kardinal öteki bütün kardinaller tarafından papa seçildi. Bunu öğrenen Don İllán, Papa Cenapları'nın ayaklarını öperek eski sözünü anımsattı ve boşalan kardinalliğe oğlunu getirmesini istedi. Papa, Don İllán'a, artık bitmek tükenmek bilmeyen isteklerinden

usandığını, büyücünün teki olduğunu ve Toledo'da herkese büyü sanatını öğrettiğini bildiğini, başının etini yemeyi bırakmazsa kendisini zindana tıktıracağını söyledi.

Zavallı Don İllán, İspanya'ya geri döneceğini söylemekten başka bir çare bulamadı ve uzun deniz yolculuğunda karnını doyuracak bir yolluk istedi papadan. İsteği papa tarafından bir kez daha geri çevrilince, Don İllán (yüzünde tuhaf bir anlatım belirmişti) hiç duraksamadan, "Öyleyse," dedi, "bu akşam için ısmarladığım keklikleri yerim ben de."

Ansızın hizmetçi kız belirdi karşılarında; Don İllán da keklikleri kızartılmasını buyurdu. O saat, papa kendini Toledo'daki yeraltı hücresinde buluverdi. Bir de baktı, gene eskisi gibi Santiago başpapazı. O kadar utanmış, öylesine afallamıştı ki, ne diyeceğini bilemiyordu. Bu kadarlık bir sınavın yetip de arttığını söyleyen Don İllán, başpapaza keklikten düşen payı da vermediği gibi kapının yolunu gösterdi; onu büyük bir nezaketle kapıya kadar geçirdi ve hayırlı yolculuklar diledi.

Libro de los enxiemplos del Conde Lucanor et de Patronio'dan (1335)
Juan Manuel

MÜREKKEP AYNASI

Bütün tarih kitapları, Sudan'ın en zalim hükümdarının, ülkesini Mısırlı doymak bilmez vergi tahsildarlarına peşkeş çeken ve 1842 yılında Bermahat ayının on dördüncü günü bir saray odasında ölen Marazlı Yakub olduğunu yazar. Hükümdarı, büyücü Abdürrahman el-Mesmudî'nin ("Her Şeyi Bağışlayan Allah'ın Kulu" diye çevrilebilir bu ad) hançerleyerek ya da zehirleyerek öldürdüğünü söyleyenler de vardır. Ama Marazlı dendiğine bakılırsa, eceliyle ölmüş olması daha akla yatkındır. Büyücüyle 1853 yılında konuşmuş olan Yüzbaşı Richard F. Burton, buraya aldığım şu öyküyü anlatır:

Kardeşim İbrahim'in, kuzgunî Kordofan reislerinin sahte ve sinsi desteğine güvenip bir suikaste kalkışması, sonra da ihanete uğraması sonucu, Marazlı Yakub'un kalesine tutsak düştüğüm doğrudur. Kardeşimin kellesi Şeriat'ın kan kırmızı kılıcıyla uçuruldu, ama ben Marazlı'nın pis ayaklarına kapanıp bir büyücü olduğumu, canımı bağışlayacak olursa kendisine sihirli lâmbanın sunabileceğinden çok daha hari-

kulâde hayaller ve suretler sunabileceğimi söyledim. Zorba, hemen kanıtlamamı istedi bunu. Bir kamış kalem, bir makas, geniş bir tabaka Venedik kâğıdı, boynuzdan yapılmış bir mürekkep hokkası, içinde köz bulunan bir mangal, biraz kişniş otu tohumu, bir ölçü de aselbent getirttim. Kâğıdı kesip altı şeride böldükten sonra, ilk beş şeride muskalar ve dualar, altıncı şeride de Kuran-ı Kerim'den şu sözleri yazdım: "Ve senin yüzünden örtünü kaldırdık ve bugün bakışlarının delici olduğunu gördük." Ardından, Yakub'un sağ avucuna büyülü bir dördül çizdim, avucunu çukur yapmasını söyleyip içine mürekkep doldurdum. Orada kendi yansısını açık seçik görüp görmediğini sordum; gördüğünü söyledi. Başını kaldırmamasını tembihledim. Aselbest ve kişniş otu tohumlarını mangala attım, muska ve dua yazılı şeritleri ışıldayan közlerin üzerinde yaktım. Sonra, neyin görüntüsünü görmek için yanıp tutuştuğunu sordum. Bir an düşünüp, "Vahşi bir at," dedi. "Çöl boylarında otlayanların en güzelini." Avucuna bakınca, dingin, yemyeşil bir otlak gördü önce, çok geçmeden de leopar kadar çevik, alnı akıtmalı bir atın yaklaşmakta olduğunu. Bu ilk gördüğü at kadar güzel bir at sürüsü istedi benden ve ufukta bir toz bulutu gördü, sonra da sürüyü. O saat canımın bağışlandığını anladım.

O günden sonra, göğün doğusu günün ilk ışığıyla aydınlanır aydınlanmaz, hücreme giren iki asker beni alır, Marazlı'nın yatak odasına götürürdü. Yatak odasında tütsü, mangal ve mürekkep çoktan hazır olurdu. Benden göstermemi istediklerini, bu dünyanın bütün görülebilir şeylerini gösterirdim ben de. Artık ölmüş olanların gördüklerinin tümü, yaşayanların gördüklerinin tümü, bugün hâlâ nefret ettiğim bu adamın avucunun içindeydi: Cümle kentler, yedi iklim, yeryüzünü bölüşmüş hükümdarlıklar; toprağın bağrında gizli defineler; denizlerde seyreden gemiler; tekmil savaş, müzik ve cerrahlık âletleri; güzeller güzeli hatunlar; kımıltısız yıldız-

lar ve gezegenler; kâfirlerin o iğrenç resimlerinde kullandıkları renkler; içlerinde gizli tuttukları gizleri ve özellikleriyle madenler ve bitkiler; tek besini Allah'a övgüler düzmek ve tapınmak olan gümüş sırlı melekler; okullarda dağıtılan ödüller; piramitlerin ortasına gömülü kuşların ve hükümdarların putları; dünyayı boynuzlarında taşıyan boğanın gölgesi ve boğanın altında yatan balığın gölgesi; Bağışlayıcı Allah'ın kum çölleri. Akıllara durgunluk veren şeyler gördü: Gaz lâmbalarıyla aydınlatılmış sokaklar ve insan çığlığı duyunca ölen balina. Bir gün, Avrupa denen kenti göstermemi istedi benden. Ben de kentin ortasından geçen yolu gösterdim ona ve sanırım, Maskeli Adam'ı o koca insan selinin (hepsi siyah giysili, çoğu gözlüklü) ortasında gördü ilk kez.

Bazen Sudan giysilerine bürünen, bazen üniforma giyen, ama yüzü hep örtülü olan bu adam, artık gördüğümüz her şeyde vardı. Her zaman oradaydı ve kim olduğunu öğrenmeye cesaret edemiyorduk. Mürekkep aynasında başlangıçta bir görünüp bir kaybolan ya da kımıltısız duran görüntüler artık daha karmaşıktı, komutlarıma hemen boyun eğiyorlardı; zorba da onları açık seçik görebiliyordu. Hiç kuşkusuz, sahnelerin gittikçe artan vahşeti karşısında ikimizin de soluğu kesiliyordu. İnsanların öldüresiye dövülmesinden, boğazlanışından, el ya da ayaklarının kesilmesinden -cellâdın ve zalimlerin hazlarından- başka bir şey göremiyorduk.

Böylece, geldik Bermahat ayının on dördüncü gününün şafağına. Zorbanın avucuna mürekkep boşaltılmış, aselbent ve kişniş tohumları mangala atılmış, muskalar yakılmıştı. İkimiz yalnızdık. Marazlı, yasal ve değişmez bir ceza göstermemi buyurdu; o gün bir idam seyretmek için yanıp tutuşuyordu. Davul çalan askerleri, yere serilmiş dana derisini, seyretme fırsatını yakalamış insanları, elinde Adalet'in kılıcıyla cellâdı gösterdim ona. Cellâdı görünce şaşkınlığa kapılan Yakub, "Ebu Kir bu," dedi. "Kardeşin İbrahim'e adaleti uygu-

layan Ebu Kir. Bu görüntüleri senin yardımın olmadan görme ilmine vakıf olduğum zaman, senin de hesabını görecek."

Yakub, az sonra kellesi uçurulacak olan adamın öne çıkmasını istedi benden. İsteğini yerine getirdim; ama mahkûmun esrarengiz maskeli adam olduğunu görür görmez yüzü sapsarı kesildi. Adalet yerini bulmadan, adamın yüzündeki örtüyü kaldırmamı buyurdu. O zaman, ayaklarına kapandım, yalvar yakar oldum: "Ey, yüce hükümdarım, bu suret öbürleri gibi değil; ne adını biliyoruz, ne soyunu sopunu, ne de hangi kentte doğduğunu. Bu görüntüyle oynamaya gelmez; ona dokunmayı göze alamam; bu günahın hesabını benden sorarlar sonra."

Marazlı uzun uzun güldükten sonra, bir günah söz konusuysa o günahı kendi üstüne alacağına yemin etti. Kılıcı ve Kuran-ı Kerim üstüne yemin etti. O zaman, mahkûmun soyulup dana derisine yatırılmasını, yüzündeki maskenin çıkarılmasını buyurdum ben de. Ne dediysem oldu. En sonunda, Yakub'un fal taşı gibi açılmış gözleri adamın yüzünü görebiliyordu; gördüğü yüz kendi yüzüydü. Korkudan aklını kaçıracaktı nerdeyse. Titreyen elini hiç titremeyen elime aldım ve kendi ölüm törenini kendi gözleriyle seyretmesini buyurdum. Aynaya büyülenmişçesine bakıyordu; ne gözlerini aynadan kaçırabiliyor, ne de avucunun içindeki mürekkebi dökmeyi akıl edebiliyordu. Görüntüde kılıç mahkûmun kellesine indiğinde, Yakup yüreğimi zerre kadar sızlatmayan bir inilti koparak yere yıkıldı. Ölmüştü.

Evvel ve âhir olan, sınırsız bağışlamanın ve sonsuz cezalandırmanın anahtarlarını elinde tutan Yüce Rabbime hamdolsun.

The Lake Regions of Central Africa'dan (1860)
Richard F. Burton

MUHAMMED'İN DUBLÖRÜ

Müslümanların kafasında, Muhammed düşüncesi dinle o kadar sıkı sıkıya bağıntılıdır ki, Hz. İsa onların Cennet'te Muhammed'i kişileştiren biri tarafından yönetilmesini buyurmuştur. Bu temsilci her zaman aynı kişi olmaz. Bu görevi, bir seferinde, bu dünyadaki hayatında Cezayirlilerce tutsak alınmış ve Müslüman olmuş bir Saksonyalı üstlenmişti. Ama, daha önce Hıristiyan olduğundan, Müslümanlar'a Hz. İsa'dan söz etmeye, onun Hz. Yusuf'un oğlu değil, Tanrı'nın oğlu olduğunu söylemeye kalkışmış ve görevden alınması uygun görülmüştü. Muhammed'i temsil edenin makamı, yalnızca Müslümanlar'ın görebildiği, meşaleyi andıran bir yalımla gösterilmiştir.

Kuran'ı yazmış olan gerçek Muhammed, inananlarına artık görünmüyor. Bana anlatılanlara bakılırsa, ilk önceleri onları yönetmiş, ama Tanrı gibi yönetmeye kalkıştığından hal edilmiş ve güneye gönderilmiş. Müslüman cemaatinden bazıları, iblisler tarafından, Muhammed'i Tanrı saymaları için kışkırtılmışlar. Düzeni yeniden sağlamak için Muhammed öbür dünyadan getirildi ve onlara gösterildi; o zaman

onu ben de gördüm. Ferasetten yoksun cismanî ruhlara benziyordu ve yüzü çok karanlıktı. Şu sözleri söylediğini duydum: "Sizin Muhammed'iniz benim"; ve hemen derinlere indi yeniden.

Vera Christiana Religio'dan (1771)
Emanuel Swedenborg

CÖMERT DÜŞMAN

Magnus Barfot, 1102 yılında, İrlanda krallıklarının tümünü fethetmeye girişmişti; ölümünden bir gün önce, Dublin Kralı Muirchertach'tan şu kutlamayı aldığı söylenir:

Altın ve fırtına senin safında savaşsın, Magnus Barfod.
Yarın, krallığımın kırlarında savaşırken, bahtın
açık olsun.
Soylu ellerin, yüreklere korku salsın kılıcı savururken.
Kılıcına karşı koymaya kalkışanlar, kızıl kuğuya
yem olsun.
Tanrıların seni şan ve şerefe boğsun, kana doyursun.
Ey, İrlanda'yı çiğneyen Hükümdar, tanyeri ağarırken
zafer senin olsun.
Yarın, bütün günlerinden daha görkemli ışısın.
Çünkü son günün olacak. Andım olsun, Kral Magnus.
Çünkü gün ışığı kararmadan seni bozguna uğratıp
karanlığa boğacağım, Magnus Barfod.

Anhang zur Heimskringla'dan (1893)
H. Gering

BİLİMDE KUSURSUZLUK ÜZERİNE

... O İmparatorlukta Haritacılık sanatı öylesine bir Yetkinliğe erişmişti ki, Tek bir eyaletin Haritası bütün bir Kentin kapladığı alanla örtüşüyordu, İmparatorluğun Haritası da bütün bir Eyaletle. Gel Zaman git Zaman, bu Engin haritalar yetersiz bulunur oldu; o zaman, Haritacılar Okulu, İmparatorlukla bire bir ölçekte ve tümüyle çakışan bir İmparatorluk Haritası gerçekleştirdi. Haritacılık Çalışmalarına eskisi kadar özen göstermeyen yeni Kuşaklar, bu Büyüklükte bir haritanın çok hantal olduğu kanısına varıp Saygısızlığa varan bir tavırla, onu güneşin ve Yağmurun acımasızlığına terk ettiler. Batı Çöllerinde Haritanın zaman zaman bir Hayvana ya da dilenciye Barınak olan yırtık Parçalarına bugün bile rastlanır; tüm Ülkede, Coğrafya Biliminden tek geriye kalan da budur.

Travels of Praiseworthy Men'den (1658)
J. A. Suárez Miranda

KAYNAKÇA

ZALİM KURTARICI LAZARUS MORELL
Life on the Mississippi, Mark Twain, New York, 1883.
Mark Twain's America, Bernard De Voto, Boston, 1932.

İNANILMAZ DÜZENBAZ TOM CASTRO
The Encyclopaedia Britannica (On Birinci Basım), Cambridge, 1911.

KADIN KORSAN DUL ÇİNG
The History of Piracy, Philip Gosse, Londra, New York ve Toronto, 1932.

GÜNAH TACİRİ KEŞİŞ EASTMAN
The Gangs of New York, Herbert Asbury, New York, 1928.

VURDUMDUYMAZ KATİL BİLL HARRİGAN
A Century of Gunmen, Frederick Watson, Londra, 1931.
The Saga of Billy the Kid, Walter Noble Burns, Garden City, 1926.

GÖRGÜSÜZ GÖRGÜ HOCASI KOTSUKE NO SUKE
Tales of Old Japan, A. B. Mitford, Londra, 1871.

MASKELİ BOYACI MERVLİ HÂKİM
A History of Persia, Sir Percy Sykes, Londra, 1915.
Die Vernichtung der Rose, Arapça özgün metinden aktaran Alexander Schulz, Leipzig, 1927.

Çevirmenin Notları

Büyük Taşıyıcı Budacılığın iki büyük öğretisinden biri sayılan *Mahayana*. Büyük Araba diye de bilinir. Öğreti, insanları doğru yola götüren bir araba olarak kabul edilir. Öteki öğretiyse, *Hinayana*, yani Küçük Taşıyıcı ya da Küçük Araba'dır.

Edmond Teste Fransız şair, denemeci ve eleştirmen Paul Valéry'nin (1871-1945) yarattığı, yalnızca olanaklıyla olanaksızı tanıyan ve bedenden nerdeyse tümüyle kurtulmuş bir akıl olan Monsieur Teste (Bay Kafa).

W. C. Handy (1873-1958). ABD'li Siyah besteci. *Blues* üslûbunu o zamanlar moda olan *ragtime* ile kaynaştırarak popüler müziğe yeni bir yön vermiş, "St. Louis Blues" adlı yapıtı klasikleşmiştir.

Toussaint-L'Ouverture (1743-1803). Fransız Devrimi sırasında Haiti bağımsızlık hareketinin önderi. Kâğıt üzerinde Fransa'ya bağlı olmakla birlikte, Siyahlar tarafından yönetilen kısa ömürlü bir yönetim kurmuştur.

Atahualpa (1502-1533). Son İnka kralı. Hıristiyanlığı ve İspanya kralı V. Carlos'un egemenliğini kabullenmesi için yapılan öneriyi reddetti. Sonradan Francisco Pizarro tarafından yakalanarak rehin tutuldu ve idam edildi.

Kalvencilik Hıristiyanlıkta, Jean Calvin'in ve izleyicilerinin geliştirdiği Protestan ilâhiyat akımı. Kalvenciliğe dayalı öğreti ve uygulamalar, Reform ve Presbiteryen kiliselerinin ayırt edici özelliği olmuştur.

Ad Majorem Dei Gloriam "Tanrı'nın yüceliğinin daha yücelmesi uğruna". Cizvitlik tarikatının şiarı.

Ebu Abdullah Muhammed (ö. 1527). İspanyolcada Boabdil diye bilinir. Sonra Nasrî sultanı. Sürekli iç savaşlarla geçen hükümdarlık dönemi

(1482-1492), Granada'nın Aragon ve Kastilya hükümdarları II. Fernando ve I. İsabel'in eline geçmesiyle son bulmuştur.

Tammany ABD'de, Demokrat Parti'nin New York kenti yürütme kuruluna verilen ad. Geçmişte hayır işleri ve partizanlık karışımı bir yöntem uygulayarak siyasal nüfuz kurmuştur. Adını, Amerikan Bağımsızlık Savaşı öncesinde yardımsever Delaware Yerli şefi Tammanend'in anısına kurulmuş bir dernekten almıştır.

Bull Run Çarpışmaları Amerikan İç Savaşı'nda, Virginia'nın kuzeyindeki Manassas yakınlarında küçük bir akarsu olan Bull Run kıyısında, 1861 ve 1862 yazlarında yapılan iki çarpışma.

Bill Harrigan (1859-1881). Billy the Kid diye bilinir. ABD'de, Batı'nın en ünlü haydutlarından biri. Yirmi bir yaşında Şerif Garrett tarafından tuzağa düşürülerek öldürülmeden önce yirmi yedi kişiyi öldürdüğü söylenir.

Brigham Young (1801-1877). Joseph Smith'in ölümünden sonra Mormonların önderliğini üstlenen ABD'li din adamı. Eğitim ve tiyatro alanındaki yenilikleri desteklemiştir. Çok kadınla evlenme kuralını benimsediğinden yirmi karısı ve kırk yedi çocuğu olmuştur.

el-Baladurî (ö. 892). Asıl adı, Ahmed ibn Yahya. İlk Arap tarihçilerden biri.

Thomas Moore (1779-1852). İrlandalı şair, yazar ve müzikçi. Byron ve Shelley'nin arkadaşıdır. Göz alıcı bir Doğu atmosferinde geçen *Lalla Rookh* (1817) adlı öykülü şiiri dönemin en sevilen şiirleri arasına girmiştir.

Melancthon (1497-1560). Alman hümanist, Reformcu, ilâhiyatçı ve eğitimci. Lutherci Kilise'nin inanç ilkelerini açıklayan Augsburg İtikatnamesi'nin yazarlarındandır. İman yoluyla aklanma kavramını, ilâhiyat anlayışının temeline yerleştirmiştir.

Emanuel Swedenborg (1688-1772). İsveçli bilim adamı, filozof ve mistik ilâhiyatçı. *Kitab-ı Mukaddes*'i yorumlamakla, "melekler ve ruhlar dünyasında duyduklarıyla gördüklerini" aktarmakla uğraştı. 1749-1771 arasında yazdığı ve çoğunu imzasız yayımladığı otuz kadar Latince kitap arasında *Arcana Coelestia* (Göksel Giz) da sayılabilir. *Vera Christiana Religio* (Gerçek Hıristiyan Dini), seksen üç yaşında yazdığı son yapıtıdır.

Tarık bin Ziyad (ö. 720). İspanya'nın Müslümanlarca fethine önderlik etmiş Arap komutan. Musa bin Nusayr ile birlikte, birkaç yıl içinde İber Yarımadası'nın üçte ikisinden fazlasını fethetmiştir.

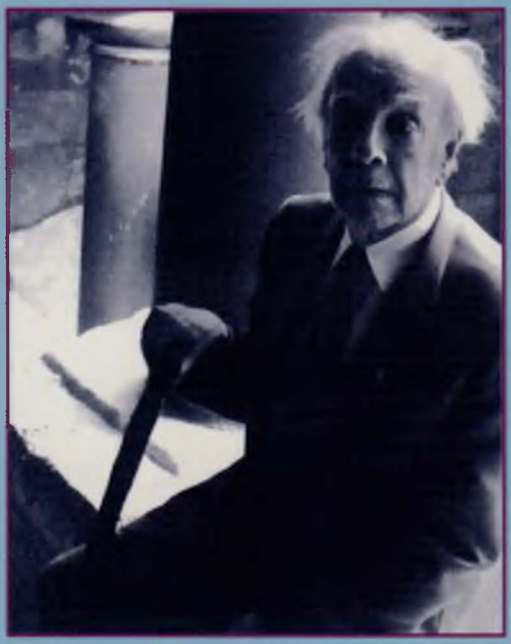
Richard F. Burton (1821-1890). İngiliz bilgin, kâşif ve Doğubilimci. Keşiflerini de anlattığı kırk üç ciltlik kitaplarının yanı sıra, *Binbir Gece Masalları*'nın eksiksiz bir çevirisini de içeren yaklaşık otuz cilt çeviri yayımlamıştır. Tanganika Gölü'nü bulan, daha önce başka dinden kişilere yasak olan Müslüman kentlerine ilk giren Avrupalıdır.

Magnus Barfod (1073-1103). Norveç kralı III. Magnus. Norveç'in Orkney ve Hebrid adaları ile Man Adası üzerindeki egemenliğini güçlendirmiştir. Genellikle İskoç eteği giymesi nedeniyle "Çıplak Ayaklı" ya da "Çıplak Bacaklı" lâkabıyla anılmıştır. 1103 yılında İrlanda'da öldürülmüştür.

"Bunlar, kendi başına öykü yazmayı göze alamayan, dolayısıyla da başkalarının masallarını bozup çarpıtarak kendi kendini eğlendiren utangaç bir delikanlının sorumsuzca oynamaya kalkıştığı oyunlardır."

Borges'in *Alçaklığın Evrensel Tarihi*'ne 1954'te yazdığı önsözden.

Borges, 1930'larda, Arjantin'de çok satan *Critica* gazetesinin pazar ekine yazdığı yazıları, *Alçaklığın Evrensel Tarihi*'nde bir araya getirdi. Gerçek ile hayalin birleştiği bu yazılarda, yaşamöykülerini bilerek çarpıttığı Keşiş Eastman, Kadın Korsan Çingi, Billy the Kid gibi kötü şöhretli kimseleri anlatırken, kurgunun olgudan daha gerçek, daha inanılır olduğunu belirtmeyi hedeflemişti. *Alçaklığın Evrensel Tarihi*, Latin Amerika edebiyatını derinden etkiledi ve yayımlandığı tarih olan 1935'te Latin edebiyatında bir dönüm noktası olarak nitelendi.

Borges, Girit Labirenti.

İLETİŞİM 514
MODERN KLASİKLER 8

ISBN-13: 978-975-470-719-9